Lämän

HAVAINNOITA,

Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto

kirjoittanut

P. Päivärinta.

IV.

J. ENGBERG

KONTTI-ANNA. — RUOTI-UKKO.

Yliopiston Kirjasto
1934
Universitets Biblioteket

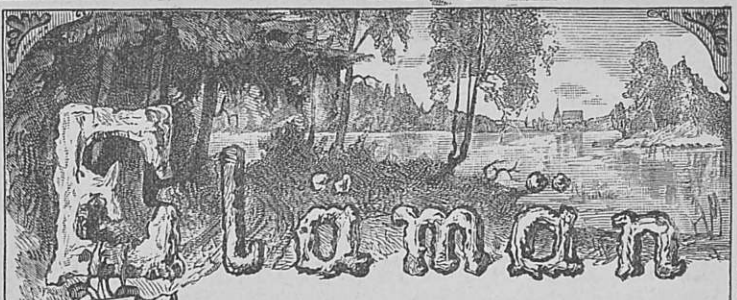

Flämän

HAVAINNOITA,

Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto

kirjoittanut

P. Päivärinta.

IV.

J. ENGBERG

ELÄMÄN HAVAINNOITA.

Kuvauksia kansamme elämästä.

Kirjoittanut

P. PÄIVÄRINTA.

IV.

Kontti-Anna.

Kuoti-Ukko.

PORVOOSSA 1883.
Werner Söderström,
Kustantaja.

PORVOOSSA 1883,
G. L. Söderström'in kirjapainossa.

Kontti-Anna.

Tämä kertomus ei wäsytä ketään pituudellansa. Saaneeko tämä suosijoitakaan, sillä se tulee olemaan waan palanen unhotettujen historiaa ja kenties unhotettujen historia on isoisille ikäwää. Päällisekši sattuwat nuot tapaukset meidän silmiemme edessä yhtä tiheästi kuin talwiset tähtilennot ja sentähden lienewät ne tulleet niin jokapäiwäisiksi, ett'emme niitä huomaa. — Kirkkaudellaan herättäwät ne meidän huomiotamme; me seuraamme heitä silmillämme: ne syntywät, loistawat, lentäwät ja — sammuwat, ja sitte emme pidä niistä mitään lukua. Samalla tawalla näemme me ehtimiseen tapauksia ihmiselämässäkin, jotka samaten kuin tähtilennot, kirkkaana ja huomiotamme herättäwänä, rientäwät ohitsemme, mutta jotka niin kernaasti unhotamme, siitä syystä kun nuot tapausten johtamat henget owat niin — alhaisia. Mutta noiden alhaisienkin rinnoissa löytyy sydän, joka heidät tekee monessa suhteessa yhtäläisiksi ylhäisien kanssa. Tuon sydämen woimasta woiwat he rakastaa, tuntea, iloita, surra ja — kärsiä juuri samalla tawalla kuin ylhäisetkin. Wieläpä he kykenewät jotain muutakin tekemään aiwan yhtä rintaa ylhäisien kanssa, nimittäin — kuolemaan, eikä tuo kaikki ole mielestäni aiwankaan wähäinen yhtäläisyys ihmisien kesken. — Kun asiat owat niin, millä oikeudella heidät sitte unhotamme, millä oikeudella heidät niin mielellämme katsomme ylön? Millä oikeudella ummistamme heiltä silmämme, tukitsemme korwamme ja — sydämemme? Millä? minä kysyn waan. — Oli miten oli, mutta tämä tapaus, jonka tässä teille kerron, ei mene mielestäni niin kauan kuin henki rinnassani liikkuu.

Talwi oli. Olin matkustamassa erään poikaseni kanssa. Kolmipeninkulmainen, kahden pitäjään wälillä olewa taiwal oli edessämme. Taipaleelle lähtiessämmekin oli jo jotenkin sakea lumipyry, joka oli kohta alkutaipaleessa tukkinut tiet melkein pahaksi. Taipaleen puoliwälissä oli useampia taloja, joissa meidän täytyi syöttää ja puhalluttaa hewostamme. Siihen asti pääsimme wielä erinomaisemmitta wastuksitta, sillä tiet eiwät wielä olleet ennättäneet kowin umpeen tukkeutua. Ilma sakeni sakenemistansa, sillä kowan tuulen kanssa tuli lunta taiwaan täydeltä. Mutta asiani ei sietänyt wiiwytystä ja meidän täytyi waan lähteä taipaleelle. Pian oliwat tiet niin ummessa, ett'ei niistä metsilläkään tietänyt mitään; ainoastaan metsän halki polwekkaasti mutkailewa aukko osoitti tien suunnan. Aukeoilla ei tiennyt senkään wertaa tiestä, mutta tottunut hewonen koki jalka-koperolla siinäkin tiellä pysytellä. Reki lauttasi ja heilui sinne tänne ja jos ei ollut aina waroisalla, kaatui se kummalle puolelle sattui. Usein seisahtui hewonen puhaltamaan, sillä se ei jaksanut kauan yhteen tekoon ponnistella, kun lunta oli niin paljo, ett'ei luontokappale-riepu paikoittain pääsyt siinä kulkemaan muutoin kuin hyppimällä.

Olimme tuolla tawalla ja tuommoisessa ilmassa kulkeneet neljänneksen werran talosta, kun eteemme tuli pitkänlainen ajelmus. Minä istuin ajatuksissani reessä ja koin miten mahdollista olla seljin tuuleen, suojatakseni kaswojani ankaralta ja kylmältä pyryltä, jota tuli niin tuimasti, että kaswoja kihelmöitsi; poika waan tirkisteli sinne tänne ympärinsä.

No, totta tosiaan! Eiköhän tuolla meidän edellämme ole joku jalkamies kulkemassa? Tämmöisellä ilmalla!" sanoi poika yht'äkkiä.

Minä koin katsoa tirkata sinne päin, mutta mitään ihmisen näköistä en nähnyt; näyttihän waan joku pensas olewan likellaiselta tietä.

„Ei se ole kuin pensas, silmäsi owat pettäneet", sanoin pojalle ja käännyin entiseen asemaani.

Sitte olimme kappaleen aikaa hiljaa ja pyrimme eteenpäin.

„Mutta liikkuupa se kuitenkin, hän on wissisti ihminen", sanoi taas poika, joka yhä edelleen oli kokenut tarkastaa tuota hänelle ilmestynyttä esinettä; sillä hän ei ollut hywäksynyt pientä intostani, että hän oli wäärin katsonut.

Koin pyryn läpi katsoa toistamiseen sinne päin. Äsken pensaaksi luultu mustoittaja liikkui todellakin, niinkuin poika oli sanonutkin. Hän näytti pyrkiwän eteenpäin, samaa suuntaa kuin mekin; siis ei hän woinut olla mikään muu kuin ihminen.

„Warmaankin tuo liikkuwa tuolla edellämme on ihminen. Meidän pitää kokea saawuttaa hänet; kenties woisimme jotenkin auttaa häntä tässä kauheassa ilmassa", sanoin pojalle.

Me koimme nyt kaikin woimin pyrkiä eteenpäin, päästäksemme nopeammin tuon edellämme menewän matkustajan luo; jos hewosemme seisahtui huoahtamaan, kehoitimme sitä yhä ponnistelemaan. Menijäkin näkyi huomanneen jäljessään tulewan matkustajia, sillä hän wäliin seisahtui ja katsoi taaksensa. Lähetessämme meni hän tiepuoleen ja odotti siinä tuloamme.

Me hawaitsimme nyt tuon jalkamiehen olewan hywin wanhan ja rypistyneen mummon, jolla oli iso tuohi-kontti seljässä. Hän seisoi wyötärettä myöten hangessa, päin tiehen, ja siinä asemassa teki hän meille nöyrän hywän-päiwän.

„Hywää päiwää, mummoseni! Eikös tunnu waikealta matkustaminen näin paksussa lumessa ja tämmöisellä ilmalla?" sanoin minä wastaukseksi mummon hywälle päiwälle, samalla seisottaen hewosemme.

„Kyl — kyllä — kylläpähän täs — sä on, wie — ras kul — ta, tie — tä — mis — tä", tapaili mummo sanomaan, ja hän oli niin lääpästyksissä, ett'ei ollut saada henkeään edes eikä takaisin. Hänen kaswonsa oliwat märkänä niihin alati tuiskuawasta lumesta; sillä waikka wanhakin, oli hänen ruu-

miissaan sikſi wielä lämpöä, että siinä lumi suli. Mutta alituinen kylmän wirmanteen kanssa tulewa lumi oli jo liiaksi koetellut mummon ruumiin lämpöä, silti oliwat hänen kaswojensa jäntereet niin kohmettuneet, ett'eiwät ne woineet totella hänen tahtoaan sanoja tehdessä. Sentähden tuo puhe käwi kankeasti, melkeinpä ymmärtämättömästi. Mummon silmäripset oliwat jäätyneet niin kiinni, ett'ei hän niillä juuri paljon nähnyt ja hiwussuortuwiin oli hyytynyt lunta ja jäätä niin paljo kuin niissä woi pysyä, sillä mummon ryhsyjen alta waluwa hiki oli walmistanut tuoreen ja mukawan pysäyspaikan lumelle niihin. Samasta syystä oliwat hänen waaterypsynsäkin jäätyneet yhdeksi tönkäksi, niin että ne seisoiwat suorana kuin tyhjä tynnyri ja mummon liikkuessa kopisiwat kuin rumpu.

„Tulkaa, mummo, rekeen!" sanoin minä hänelle.

„Enhän minä miten näin pahalla kelillä, kyllä minä tämän jaksan", sanoi hän ja näytti oikein kauhistuwan kehoitustani.

„Te ette jaksa katkaista tätä taiwalta, tulkaa waan rekeen!" sanoin taas.

„Woi, woi! Kyllä siinäkin on, jos otatte tämän konttini ja wiette sen kylään", esteli mummo.

„Me emme saa jättää teitä tänne kuolemaan. Tawallinen ihmiswelwollisuuskin welwoittaa jo meidät auttamaan teitä näin tukalassa ja hirmuisessa tilassa. Jos tälle taipaleelle kuolisitte, millä rauhoittaisimme silloin soimaawan omantuntomme, kun emme auttaneet teitä, waikka olisimme woineet. Älkää nyt tuhlatko aikaa estelemisillänne, waan tulkaa rekeen!" kehoitin häntä uudestaan.

„Kyllä minä täällä kannuksillakin tulen aikaan", sanoi mummo ja hapuili samassa reen perästä kiinni.

„Antakaahan konttinne tänne rekeen; liika työhän kontin seljässänne pitäminen on kannaksilla seisoessanne", sanoin tuolle wähän waatiwalle ihmiselle.

Mummo totteli. Hän riisui seljästään kontin, jonka

sijoitimme reen keulalle; sitten lähdimme wuowaamaan eteenpäin ja mummo seisoi kannuksilla.

Meillä oli waan pienoinen ajoreki ja kun se sai mummon takapainokseen, rupesi se keikkumaan aiwan pystyssä, paljon lumen tähden.

„Ei nyt sowi; tulkaa tänne rekeen! reki ei pysy kohdallaan teidän kannuksilla ollessanne", sanoin mummolle.

„Menkää te waan, kyllä minä täältä pääsen, kun kontti on poissa; nyt on niin paha keli", esteli mummo tuota asemamuutostansa wastaan.

„Tulkaa nyt heti tänne rekeen! Te wiiwytätte waan kulkuamme tyhjillä estelemisillänne", sanoin wähän jäykästi, seisottaen samassa hewosemme ja laitellen hänelle sijaa keulan puolessa.

Mummo nyt totteli. Hän tulla kätysteli reen siwua keulalle laitetun sijansa kohdalle; mutta hän ei kyennyt pääsemään rekeen, niin kangistunut ja woimaton oli hän! Täytyi nousta reestä ylös ja auttaa häntä. Kun hän nousi lumesta rekeen, hawaitsimme ett'ei hänellä ollut muita jalkimia kuin suuret ja kauan parsitut töppöset. — Me laitimme keulapuoleen niin mukawan sijan kuin mahdollista, niin että hän tuli istumaan seljin hewoseen, päin meihin. Me peitimme hänen siihen niin mukawasti kuin taisimme, rekipeitolla ja hewosen loimella, ja sitte taas lähdettiin.

„Mistä te olette?" kysyi nyt mummo meiltä ja katsoi meitä silmiin niin hartaasti ja lempeästi kuin suinkin hänen ryppistyneet ja kohmettuneet kaswonsa salliwat.

Me sanoimme hänelle asuinpaikkamme ja nimemme.

„Woi, kuinka hywiä ihmisiä te olette! Ei ikään minulle ole tämmöistä ystäwyyttä osoitettu", sanoi hän.

„Ei tämä ole mikään liikanainen ystäwyyden-osoitus, onhan waan tawallinen ihmiswelwollisuus", arwelin minä.

„Liikamainen se on tämmöiselle ihmiselle", intteli mummo.

„Ihminen ihmisenä ei ole yhtään toistansa parempi,

waikka kyllä eiwät onnenlahjat ole tasan jaettu tässä maailmassa", koin hänelle selittää.

„Woi, woi! Paljon on wäliä minun ja teidän wälillänne", jatkoi hän yhä samalla tawalla.

Minä huomasin turhaksi ruweta hänen alhaista tilaansa korottamaan ja mieltänsä siinä asiassa muuttamaan. Hän oli elämän kowassa koulussa nöyrtynyt tuntemaan itsensä alhaiseksi, ja siitä mielipiteestä ei häntä näkynyt saawan luopumaan; sentähden tawallinen ihmisyyskin tuntui hänestä jo liialliselta. Kaiken tuon huomattuani, aloin kääntää puhettamme toiselle suunnalle.

„Mistäs te olette kotoisin?" kysyin häneltä.

„P—en pitäjästä."

„Mistäs olette kulkemassa?"

„Teidän pitäjäästänne."

„Mitä siellä olette asioineet?"

„Kyllähän sen, wieras-kulta, arwaatte, mitä tämmöisellä ihmisellä on asiana; olen käynyt anelemassa ruoan apua."

„Eiwätkö ihmiset ole nurkuneet, kun toisesta pitäjäästä olette tulleet anelemaan?"

„Eiwätpä nuot ole olleet pahojakaan, owat waan mielellänsä ja nurkumatta antaneet leipäpalasensa."

„Oletteko ennen käyneet meidän pitäjäässä?"

„Olen. Tämä on jo kolmas kerta tänä wuonna."

„Oletteko saaneet mitään kokoon matkoillanne?"

„Minulla on nytkin tämä suuri kontti täynnä leipäpalasia ja hywinkin tämän kontin täysi jäi wielä kylään, joita en jaksanut kantaa; ne käyn noutamassa, kun ilma asettuu; entisiäkin leipäpalasia on hywä kontillinen kotona", puheli mummo ja nähtäwästi katosi hetkeksi hänen surumielisyytensä, kun hän pääsi kertomaan noita mielestänsä niin runsaita elämänsä waralliſuuksia.

„Yksinkö olette maailmassa?"

„Oli minulla mies, waan hän kuoli oltuamme kuusisen wuotta yhdessä."

„Jäikö lapsia?"

„Jäi kaksi, poika ja tyttö. Heitä koin työlläni elättää ja hoitaa niin kauan kuin sain heidät ihmisiksi, mutta nyt olen jo niin wanha ja woimaton, ett'en kykene työtä tekemään ja kumminkin täytyy elää niin kauan kuin Jumala tahtoo."

„Wieläkö poikanne elää?"

„Wielä; hän on naimisissa."

„Eikö hän jaksaisi teitä elättää?"

„Ei. Hän on köyhissä naimisissa ja hänellä on paljo lapsia; hänellä on kyllä työtä turkeistaan."

„Entäs tyttärenne?"

Se kysymys näytti mummoon käywän kipeästi. Hän säpsähti kysymyksen kuultuansa ja oli towin wastaamatta. Nähtäwästi taisteli joku sisällinen tunne hänen rinnassaan, sillä hänen hengityksensä käwi tiheästi ja raskaasti.

„Niin, Sanna-raukkani! Hän on nuorin lapseni ja — langennut. Ilkeä poika petti hänet. Sanna-raukalla ei ole nyt mitään muuta turwaa maailmassa, kuin tämä wanha ämmä, joka tässä puhun ja hänen haalimat leipäkonttinsa. Siinä on minun, Sannan ja hänen pienen poikansa elämän ehto ja sepä se panee minut näin tiheästi anelemaan. Sanna-riewun owat nyt kaikki hyljänneet ja ylönkatsoneet, kaikki häntä haukkuwat ja soimaawat, mutta hänen syntikumppaniaan, tuota pettäjää, ei kukaan moiti, se on waan kunniallisena ihmisenä! Ja Sanna itkee ja murehtii, että on siihen nääntyä. — Tosihan se on, että Sanna on raskaasti rikkonut, waan eihän häntä saisi sen wuoksi jättää puutoksiinsa kuolemaan. Woi kuinka mielisään hän taas on, kun minä pääsen tämän leipä-konttini kanssa kotia. — Kun minä jaksaisin häntä niin kauan elättää, että hän kykenisi työtä tekemään, kyllä hän sitte toimeen tulisi; hän on työteliäs ihminen", puhkesi mummo puhumaan.

„Missä te Sannanne kanssa asutte?"

„Mies-wainaani ennätti ennen kuolemaansa laittaa pienen mökin, joka on siitä pitäin ollut omani. Hywä ei se enää

ole, sillä se on jo hywin wanhennut ja rapistunut, mutta se on kumminkin oma, jossa saamme kenenkään tiellä olematta, kenenkään nurkumatta, rauhassa hetken yhdessä syödä niitä leipä=palasia, joita armeliaat ihmiset minulle antawat; siitähän se on kowin hywä."

„Ettekö ole pitäjäänne waiwaishoidolta pyytäneet apua noin tukalassa tilassanne?"

„Olen koettanut sitäkin, waan he sanowat, ett'eiwät he rupea laiskoja ja porttoja yhteen paikkaan elättämään, ja se käwi kowin kipeästi sydämelleni; sillä en ole portto enkä laiska ollut koskaan, mutta en enää jaksa työtä tehdä. Sanna tuo on tosin langennut, mutta ei hänkään ole, laiska kun hän waan kykenee."

„Mikä teidän on nimenne?"

„Kontti=Annaksi minua sanotaan."

„No ette te sure sen enempää, waikk'ei asianne ole sen paremmasti?"

„Mitä minä surisin, sillä ei minun aikani ole enää pitkällinen", sanoi mummo ja hyrähti itkuun.

Me katsoimme tarkoin mummon surullista tilaa. Hänen ryppyiset ja kulmikkaat kaswonsa wetäytyiwät itkun työhön. Jäätyneiden silmäripsien alta alkoi walahdella isoja wesikar=paleita. Hiwuksiin hyytyneet jääpuikot heiluiwat ja kalisiwat toisiinsa, mummon itkusta tulleen tytinän tähden; samasta syystä läpättiwät ja täristiwät hänen nuttunsa repaleiset hihan=suut, kun hän käsillään painoi kaswojansa. Me emme häirin=neet hänen suruansa. Katsoin salaa poikaani silmiin, nekin oliwat kyyneleissä, eikä olleet wedet kaukana omista silmistäni=kään.

„Onko teillä wilu?" kysyin mummolta, kun hän wähän tyyntyi.

„Ei. Minä olen lämminnyt ja sulanut täällä peitossa ja minun on nyt niin hywä ja mukawa olla; mutta mielessäni

liikkuu niin kummalliset tunteet, joita en osaa selittää. — Te olette niin hywät — Sanna-riepu!"

Kulkumme käwi nytkin hywin waiwaloisesti, eikä tuo mummon tulo konttineen, lisä-kuormaksi hewosellemme, ollut mikäkään edukſi wauhdillemme. Hewonen ponnisteli kaikin woimin, mutta wäliin täytyi hänen seisahtua huoahtamaan.

„Kyllä minä jo tästä pääsen, minä olen teille kowin suureksi kiusaksi ja waiwaksi", sanoi mummo, nähtyään hewosen ponnistukset ja sen wastuksen, mikä oli reen pystyssä pitämisestä.

„Ei puhettakaan siitä, että teidät jättäisimme tänne kuolemaan", sanoin hänelle jäykästi.

„Täällä edessäpäin on aiwan tien wieressä mökki, jossa on asukkaat. Kun päästäisiin sinne asti, niin minä jäisin siihen hetkeksi lewähtämään ja te saisitte jatkaa matkaanne eteenpäin; yhtähywin se käypi kewämmästi, kun ei minua ole lisäpainona. Kun olen towin lewähtänyt, jatkan matkaani kylään asti wielä tänä iltana. Teidän jälkenne auttaa paljon ja kewentää kulkuani", sanoi mummo, suunnitellen siten matka-ohjelmaansa.

„Paljonko mökistä on kylään?"

„Kolme neljännestä."

„Entä tästä mökkiin?"

„Noin pari neljännestä."

„Jos mökkiin haluatte jäädä, niin te ette saa lähteä siitä tänä iltana. Te ette woi uupumatta kulkea sitä taiwalta tämmöisellä ilmalla ja kelillä. Se on wäärä luulo teillä, että meidän jälkemme teitä auttaisi, sillä kymmenen syleen päässä meistä on jälkemme aiwan ummessa."

„Minun täytyy."

„Miksi?"

„Niinkuin tiedätte, on nyt lauwantai-päiwä ja minun pitää joutua huomenaamuna kirkolle."

„Ja minkätähden?"

„Minä olen ottanut asiaa ajaakseni ja sen pitää joutua kirkko=miesten mukaan.“

„Minkälaista asiaa?“

„Eräästä teidän pitäjään talosta on tyttö naitu monioita wuosia sitte meidän pitäjääsen. Hän oli joku wiikko takaperin tullut käymään wanhaan kotitaloonsa. Hän on saanut siellä pikkusia, mutta lapsi kuoli moniaan päiwän perästä syntymisensä jälkeen, ja äiti on kuolemaisillansa. Minun pitää wiedä sana hänen miehellensä, että hän tulisi katsomaan waimoansa ja toimittamaan lastansa hautaan.“

„Asia on kyllä painawa, mutta lapsi pysyy nyt jo kuolleena ja äiti on hywässä turwassa ja suojassa ihmisien parissa; sentähden en luulisi teillä olewan syytä panna omaa henkeänne alttiiksi tuon asianajamisen tähden.“

„Mutta he pyysiwät minua niin hartaasti ja minä lupasin laittaa tiedon sairaan waimon miehelle. Hän asuu peninkulman pääsä kirkolta, mutta kirkkomiehiä myöten minä saisin sanan hänelle, jos ei hän itse sattuisi kirkolla olemaan.“

„Mutta jos menisitte wasta huomenaamulla?“

„Huomenaamulla saattaisi ilma olla wielä pahempi.“

„Ei se enää tämän pahemmaksi woi tulla. Jos te ette lupaa olla mökissä, siksi kun ilma asettuu, niin meidän täytyy koettaa wiedä teidät muassamme kylään asti, käyköön sitten miten käyköönkin.“

„Ei millään tawalla; teidän hewosenne ei jaksa, se uupuu ja silloin jäätte minun tähteni hengenwaaraan. Minä jään mökkiin ja odotan siinä ilman asettumista. Onhan minulla kontissani leipää, että woin olla mökissä waikka pitkänkin ajan, sitte teidän on huokeampi jatkaa matkaanne“, puheli mummo ikäänkuin peljäten, että tekisimme hänelle wäkisin liian paljon hywää.

Noita keskustellessamme olimme päässeet mökin näköpiälle. Se oli rakennettu aawan, metsättömän kankaan laitaan. Maat oliwatkin jo isolta matkaa olleet metsättömiä, sillä kulowalkea

näytti seudut polttaneen useampaan kertaan. Mökki oli pieni eikä muita ulkohuoneita näkynyt kuin yhden lehmän nawettalöksä ja kaiwonpuitteen kokoinen sauna. Pieneltä ja turwattomalta näytti tuo ihmisasumus, semmoisella asemalla ja semmoisen ilman käsissä. Ajoimme eteen, wäänsimme mummon konttineen reestä ylös ja menimme joukon miehissä sisään. Mökki tuntui jokseenkin kylmältä, mutta walkea paloi takassa, joka jakoi lämmintä tuwassa olijoille sekä tulijoille. Joukko repaleisia ja likakaswoisia lapsia oli tunkeunut huoneessa olewan, kylläkin pienen uunin päälle, josta he ujostellen katseliwat tulijoita. Ei näyttänyt se asunto loistawalta, mutta hywä oli semmoinenkin suoja niin kauheassa ilmassa. Mummo näkyi olewan hywä tuttu mökin asukkaille. Hän meni heti lämmittelemään käsiänsä talkawalkealla ja kun hän sai ne sulaksi, meni hän kontillensa, otti sieltä leipää ja antoi kullekin uunin päällä istuwalle lapselle palasen käteen. Sitten hän rupesi haeskelemaan wettä juodaksensa, mutta mökin emäntä, sen nähtyänsä, toi hänelle kiwikupilla hywin waljua maitosintua, josta huomasin, että mökin ainoa lehmä oli awonisin. Sitten rupesi mummo kertomaan, kuinka nuot wieraat owat muka olleet hänelle hywiä, kun tieltä ottiwat hänet konttinensa rekeen ja toiwat tänne asti, jota hänelle ei oltu koskaan ennen wielä tehty; hänen muotonsa ja käytöksensä tuliwat oikein iloisen näköisiksi sitä kertoessaan. Sen tehtyään pyysi hän mökin wäeltä, saisiko olla mökissä siksi että ilma asettuisi; kontissa hänellä kyllä olisi ruokaa, että toimeen tulisi. Mökin asukkaat lupasiwat heti hänen olla, niin kauan kuin waan haluttaisi. Kaikista näkyi, että mökin asukkaat ja mummo hywin käsittiwät toisensa. Ei heillä ollut mitään kainostelemista eikä ujoutta keskenänsä, eikä heidän wälillään warmaankaan wallinnut sitä mielipidettä että: „woi, woi, suuri wäli on minun ja teidän wälillänne“ ja „liika paljo se on tämmöiselle ihmiselle“. Yhteiset puutokset, yhteinen elämän tarwetten niukkuus, lienee solminnut heidän wälilleen werrallisuuden ja awomielisyyden siteen.

Mökin mies pahekſi kowin, kun ei heillä ollut antaa ſuojaa hewoſelle, että wieraatkin oliſiwat olleet yötä näin pahalla Jumalan ilmalla, muutoin täſſä kyllä muka oliſi toimeen tultu, waikka huoneet oliwat näin pienet.

Minä kiittelin iſäntää hywästä tahdostaan ja ilmoitin ſamaſſa, ett'ei meidän, aſiaimme wuokſi, ſopinutkaan olla yötä, waan että meidän täytyi mennä eteenpäin, oli ilma minkälainen tahanſa.

Wielä kerran mummoa muiſtutettuamme, ett'ei ſuinkaan lähtiſi taipaleelle, ennenkuin ilma aſettui, lähdimme taas wuowaamaan eteenpäin.

Myöhäinen iltapuhde oli ennenkuin pääſimme tuon wiimeiſen lyhyen, mutta waikean taipaleen poikki kylään ihmiſien ilmoihin. Semminkin kylän tienoolla olewat kujat oliwat niin täynnä lunta, että ne oliwat ylempänä aitojen ſelkiä. Lumi oli tullut niin äkkiä ja niin korkeaan määrään, ett'ei ſe ollut ennättänyt kowettuakaan kinosten laidoiſſa; keſki=kujilla oli taas lumi niin kowaa, ett'ei hewonen woinut ſiinä kulkea, ſe kun kannatteli päällään ja pudotti ſitten hewoſen mahaa myöten. Sentähden pakkaſi hewonen laita=puoliin ja mukſahteli ojihin korwia myöden; ja ſiinä oli puuhaamiſta ennenkuin ſieltä taas ſelwittiin ylös. Senkin ſeitſemän kertaa olimme nurin, narin, yli ja ympäri, rekinemme päiwinemme, ja tunnustaa täytyy, että wäliin hywin ajattelutti, kuinka täſſä oli käywä, ja ihmiſten ilmoihin pääſemiſeſtämme tuli meidän waan kiittää woipaa hewoſtamme.

Työſtä ja lumeſta märjikſi kaſtuneina ja peräti uupuneina, pääſimme wiimeinkin eräälen taloon. Talon wäki oli wieraswaraiſta wäkeä ja he kauhiſtuiwat, kun näkiwät ihmiſiä näin myöhään ja tämmöiſellä ilmalla liikkeellä. He noutiwat heti hewoſemme tupaan ja ſiellä lämpimäſſä ſen kuiwaſiwat, ſulaſiwat, ſukiwat, ſyöttiwät, juottiwat ja apattiwat; ſitte weiwät he ſen, hywäſti loimitettuna, hywään ſuojaan.

Puhtokunnaſta kokoutui koko joukko ihmiſiä taloon, katſo-

maan ja puhuttelemaan wierasta, niinkuin useassa paikassa on tapana. Iloisen takka-walkean ympärillä istuimme ja puhelimme niitä näitä ja tuntuipa siltä, kuin ei pahaa ilmaa olisi ollut koskaan. Mutta waikka wielä mitäkin olisi puheltu ja haasteltu, ei waan tuo tieltä tapaamamme mummo mennyt mielestäni. Otin siis puheeksi, kuinka kurjassa ja arwelluttawassa tilassa me tapasimme tieltä erään tämän kylän wanhan ja köyhän mummon.

„Se on ollut Kontti-Anna; hän ei osaa muuta tehdä kuin kerjätä ja sillä tawalla kokee hän sitä tyttö-ryökälettäänkin wielä siihen elättää", sanoi heti joku joukosta.

„Niin, sitähän se Kontti-Anna tekee; oikeastaan ei pitäisi kenenkään antaa hänelle mitään", säesti toinen ja koko ihmisjoukko tuntui hywäksywän ne mielipiteet.

Tuntuipa silloin mielessäni, ett'ei mummoa olisi otettu näissä warakkaissa ihmisissä wastaan niin werrallisesti ja awosydämellisesti, kuin tuolla mökissä, ja warmaankin olisi mummo ajatellut ainakin, jos ei sanonut täällä: „woi, woi, suuri wäli on minun ja teidän wälillänne".

Niin kului se ilta ja itsekukin meni kahlomalla kotiinsa, sillä heillä oli ollut pitkä matka.

Aamu tuli. Ilma ei ollut yhtään asettunut, melkeinpä waan kiihtynyt. Toisella puolen jokea olewaa kirkkoakaan ei näkynyt muuta kuin silloin tällöin wähän haamua, ankarain lumi-ryöppyjen seasta. Jumalan palwelusta ei tullut sinä päiwänä ollenkaan, sillä kirkolle ei tullut ketään muita kuin harwalukuinen ruumiinsaatto-joukko, joka wiimeiseen lepokammioon saattoi kuolleen lapsen maalliset jäännökset. Surullisesti kumisiwat kirkon kellot myrskyn seasta, ja tuntuipa siltä kuin ne ulwahtelemisillaan olisiwat jotain aawistaneet. Pappi ja lukkari tuliwat kirkolle, waan lapsen haudattuaan, lähtiwät hekin kotiaan, kun wäkeä ei tullut kirkkoon. Kukapa silloin lähti liikkeelle, joka waan sai olla jossain suojassa, jos kohtakin sisällinen hartauden tunne olisi häntä siihen pakottanut.

Joellakin oli niin paljo lunta, että ne harwat hewoset, jotka papin, lukkarin ja ruumiinsaatto=joukon tähden oliwat liikkeellä, näyttiwät kulkewan paremmin uimalla kuin käwelemällä, waikka tawallisella ilmalla on melkein koko iso joki yhtenä ainoana tienä, kirkon läheisyyden ja ympäristöllä olewan tiheän kylän wuoksi. Surkealta näytti, kun hewosriewut mennä mukelsiwat paksussa lumessa, niinkuin myyrät, ja reet keikkuiwat sinne tänne, jonkatähden kyytimiesten täytyi olla kannakssilla, pitelemässä rekeä tasapainossa. Mutta usein hekin luiskahtiwat pois paikaltaan ja jäiwät, reen perästä kiinni pitäen, wenymään turkkeinensa siihen wanaan, jonka hewonen ja reki oli lumeen tehnyt. Muutaman minuutin päästä oli tuo wana taas yhtä sileänä kuin muualtakin.

Maanantai=aamu tuli, mutta ilma ei ollut asettunut. Tuli Tiistai — samanlainen ilma! — Semmoista ei näe mies usein eläessään. Me koetimme odottaa ilmaa asettuwaksi, mutta sen asettumisesta ei tullut mitään. Jkäwäksi alkoi käydä olo oudoissa kylissä. Wietimme aikaamme miten parhaiten taisimme. Hain kirjoja käsiini niin paljon kuin woin saada ja koetin lukea aikani kulukssi, mutta ei sekään keino tahtonut auttaa, sillä pahaksi onneksi oliwat hankkimani kirjat enimmältä osalta jo ennen luetuita. Koetimme käydä kahlaamalla useammassa talossa aikaamme wiettämässä. Melkein joka paikassa tuli puheeksi Kontti=Anna, sillä hän ei waan mennyt pois mielestäni. Kaikkialla huomasin hänestä puhuttawan ylenkatseellisesti, luultawasti sen wuoksi, kun hän oli — köyhä! Kyselin, kuinka tuo mummon Sanna woipi pienensä kanssa, sillä aikaa kun mummo on matkalla. „Mikäpä hänen laiskan on woidessa, kun ämmä kerjää ummet ja pimeät, ja elättää häntä", sain wastaukseksi. Minä en wastannut mitään, sillä olinhan wieras, wieraassa paikkakunnassa; mutta kummallinen ja tuommoisille puheille wastahakoinen tunne waiwasi minua.

Puolenpäiwän jälkeen Tiistaina asettui ilma senwerran, ett'ei lunta enää tullut taiwaalta, mutta itätuuli puhalsi wielä

tuimasti ja kylmästi. Pehmeä lumi juoksi hankea myöten yhtenä sawuna, tuiman tuulen käsissä, jonkatähden talot näyttiwät olewan ikäänkuin palawassa meressä. Aurinko pilkisti wäliin esiin, kiireesti tuulen muassa kiitäwien, kolkkoin pilwenjönkäleitten wälistä, ja walasi kolkkoon asuun pukeunutta luontoa.

Me olimme olleet jo kyläsjä kylläksemme ja asiamme ajaneet. Teki mielemme lähteä kotimatkalle, waikk'ei suinkaan ollut wielä hauskaa kulkua toiwominen. Lähdimme siis matkalle. Olimme luulotelleet, että ihmisien on täytynyt tarwettensa wuoksi liikkua pahallakin ilmalla ja niin awata tietä itsellensä ja meille. Mutta pian hawaitsimme, ett'ei siinä mieli-kuwitukseesa ollut yhtään perää. Ihmiset oliwat nytkin parast'aikaa kopistelemassa riihiensä, riihilatojensa ja ruumenmökkiensä nurkkia, joista he, sukkilla kulkien, kelkalla peräsään wetiwät karjallensa mikä mitäkin rehua. Toiset näkyiwät lumen alta kaiwelewan, lapioiden awulla, aitoja näköisälle, ja irti saadut aidakset wenyttiwät he kartanoille, joissa toiset niitä pilstoiwat pieniksi ja weiwät huoneisiin, joissa ne lienewät saaneet lämmittää kohmettuneita ihmisiä; sillä harwa huone piti lämpimänsä näin kauhealla ilmalla. Nuot eläjät, jotka aidaksia haaliwat takkoihinsa, lienewät olleet wähäwaraisia asukkaita, joilla ei ollut isompia warastoita pahan ilman waralta. — Kenties oli noilla ihmisillä samanlaiset ajatukset ja toiwot tien awauksesta kuin meilläkin, mutta seurakset oliwat heille edullisemmat, sillä sydänmaalle menewä tie tuli meidän puhkaistawaksemme.

Emme päässeet siinä päiwänä etemmäksi kuin yhden neljänneksen päähän. Siinä oli talo ja kiitimme onneamme kun pääsimme siihen yöksi. Talon wäki kummaili, että me olimme jaksaneet puhkaista tien tänne asti, waikk'ei taiwal ollut sen pitempi, sillä koko wäli oli yhtä kujaa ja sitten meidän Lauwantai-iltaisen menomme ei ollut täältä kulkenut yhtään ristisielua.

Minä kysyin talon wäeltä, oliko Lauwantai-illan jälkeen mennyt siwu joku wanha mummo, kontti seljässä?

„Se on ollut Kontti-Anna; miksi te sitä kysytte?“ sanoi joku talon wäestä.

„Niin. Hän oli Lauwantai-iltana tuolla taipaleella kuolemaisillansa; me otimme hänen rekeemme ja kuljetimme eräässen mökkiin. Jos hän on siitä lähtenyt liikkeelle tämmöisellä ilmalla, niin hän on warmaankin kuollut tiellä“, selitin minä.

„Hänkö kuollut!? Mitä joutawia. Ei hän tosin ole tästä siwu mennyt, mutta hän ei kuole pahasta ilmasta; kyllä hän on semmoisia waiwoja ennenkin nähnyt ja eipähän ole kuollut. Kyllä kaiketi hän on niin koreasti mökissä“, sanoi eräs talon wanhempi mies, joka lienee ollut isäntä; hän ikäänkuin ylpeili Kontti-Annan sitkeä-henkisyydestä.

„Ja waikka kuolisi, mitäpä hänestä on hyötyä ja kukapa häntä kaipaisi“, sanoi ylimielinen talon nuori mies.

„No, ei sitä pidä sentään niin kowasti puhua, pitää sitä toki ajatella mitä puhuu“, sanoi wanhempi mies, juuri kuin olisi hän itse aiwan parahiksi käsittänyt ja puhunut Kontti-Annan asemasta.

Tuli ilta, pantiin maata. Yö-sydännä kolkutettiin owelle ja hewosten kelloja kuului kartanolta. Wieraat laskettiin sisään; he oliwat jo hewosensa riisuneet. Pari teurastajaa oli toisessa kylässä ostanut useampia raawaita, teurastanut ne ja heidän piti wiedä nyt lihoja kaupunkiin. Paha ilma oli pidättänyt heitäkin lähtemästä useampia wuorokausia; wiimein oliwat kyllästyneet hekin pitkälliseen odotukseensa; he oliwat jakaneet kuormansa useammille palkka-hewosille ja niin lähteneet ponnistamaan sydänmaan poikki. Niitä ne oliwat, jotka yöllä tuliwat talooon.

He waatiwat heti walkean takkaan, sillä he oliwat jotenkin kastuneita ja ryytyneitä paljosta ponnistuksesta ja puuhaamisesta, tullessaan niin pitkän taipaleen poikki, jossa ei ollut piikin pistäwää kulkenut Lauwantai-illan jälkeen.

„Käwittekö mökissä taipaleella?“ kysyin tulijoilta.

„Käwimme.“

„Huomasitteko mökissä hywin wanhaa mummoa?“

„Tuo wieras on niin kummallinen; hänellä ei ole mitään muuta mielessä kuin Kontti-Anna!“ ehätti talon isäntä siihen sanomaan.

„Mikä Kontti-Anna hän on?“ kysyiwät matkustajat.

„Onhapan waan eräs wanha ämmä täältä, joka palaa toisesta pitäjäästä kerjäämästä“, selitti isäntä.

„Oh, eikö sen parempi? Me emme olisi hänestä taitaneet saada kowin suurta kuorman lisää, jos olisimmekin häntä nuijalla päähän lyöneet; me haemme waan lihawia ja isoja otuksia. Semmoisia ämmiä emme kauan katsele emmekä tarkastele ja siis emme tiedä hänestä mitään“, sanoiwat teurastajat.

„Onko tietä kuljettu kylään tuiskun jälkeen?“ kysyi toinen teurastaja.

„Sitten lauwantain ei ole kulkenut kuin yksi hewonen ja te wiime iltana“, sanoi isäntä.

„Nyt ne p—t makaawat kuin karhut pesissään ja odottawat, että meidän pitäisi heille tiet awata joka paikassa, mutta wannonkin minä sen, ett'en lähde tästä talosta, ennenkuin tiet owat auki, waikka odottaissani söisinkin kaikki ne neljäntoista lehmän lihat, jotka owat kuormissamme“, sanoi teurastaja.

Towin tuossa rähjättyään, paniwat hekin maata.

Kun aamu tuli, lähdimme me taas matkalle ja tunnustaa täytyy, että tuntui jotenkin suotuisalta se asia, kun lihamiehet oliwat tulleet taipaleen poikki. Aukioilla oli heidän jälkensä mennyt umpeen, sillä juoksewa lumi oli sen peittänyt; mutta metsillä oli heidän ajamansa tie sywänä wanana pehmeässä lumessa, ja tuo wana oli niin sywä, että hanki kummallakin puolella rekeä oli ylempänä reen laitoja.

Minä istuin reessä sywiin ajatuksiin waipuneena ja hewonen käweli hitaasti eteenpäin, sillä kiireesti siinä ei päässyt

parhaallakaan paikalla. Poika ei myös puhunut eikä äännellyt mitään kaukaan aikaan; hän lienee huomannut minun olewan ajatuksissani.

„Miksikä te olette nyt niin miettiwän näköinen?“ kysyi poika wiimein.

„Mielessäni on aina waan se wanha mummo, jonka tiellä tapasimme lauwantaina“, sanoin pojalle.

„Minunkin mielestäni te huolehditte liiaksi paljon hänestä, sillä jäihän mummo mökkiin ja tiettäwähän se on, ett'ei hän ole sieltä lähtenyt liikkeelle tämmöisellä ilmalla“, lohdutteli poika.

Pojan muistutus tuntui mielestäni niin oikeutetulta ja perustetulta, että katsoin parhaaksi olla siihen wastaamatta, ja niin kuljimme taas äänettöminä eteenpäin.

Kuljettawaksi tuli nyt iso newa. Tien, eli oikeammin teurastajain jäljen, oli tuima tuuli juoksuttanut umpeen tuossa suojattomassa paikassa. Pääsimme hewostamme waiwaloisesti kahlauttaen puoliwäliin tätä aukeaa. Tuulen alapuolella, tien wieressä, oli joku korkeampi lumi-kinos kuin muutoin sileällä newalla oli tawallista. Että myrskyn aikana oli siinä lunta liikutettu, näkyi siitä kun tuuli oli höllemmän lumen kiskonut mukaansa, waan kowemmat eli likistetyt paikat oliwat jääneet korkeammalle, jotka tuuli oli sitten hiwonut ja kuluttanut särwikkäiksi ja kulmikkaiksi, aina sen mukaan, kuinka kukin paikka oli kowempaa tai pehmeämpää.

„Minä seisotin hewosen.“

„Miksi hewosen seisotitte?“ kysyi poika.

„Käyn katsomassa tuota kinosta; pitele sinä hewosta kiinni sen aikaa.“

Minä kahlasin kinoksen tykö ja aloin sitä jalallani tonkia ja koetella. Kauan ei tarwinnut sitä tehdä, ennenkuin kinoksesta tuli jotain esinettä näkösälle. Se oli — tuohikontti, täynnä leipäpalasia; — se oli Kontti-Annan kontti! Luultawasti

oli hän kuolon kanssa kamppaellessaan riisunut sen pois seljästään.

„Hywä Jumala", huudahti poika kontin nähtyänsä, sillä hän oiwalsi heti paikalla asian. Kummallekin meistä tuli nyt selwäksi, ett'ei itse Aunakaan mahtanut olla kaukana kontistansa. Minä kannoin kontin tien paikalle ja palasin jälleen tutkimaan kinosta. Wähän etsimisen perästä tuli lumen alta näköisälle repaleisia waatteita ja pian niiden omistajakin! — Mummo oli nyt jo kylmennyt — kangistunut liikkumattomaksi! Ei ollut nyt enää kohmettunut weri jaksanut sulattaa kaswoisakaan yhä ankarammin tulewaa lunta — kuiwana oliwat nyt mummon kaswot. — Minä kopistelin hänet niin puhtaaksi lumesta kuin taisin ja kannoin reen tykö. Mummon kaswot oliwat niin rauhaisan ja tyynen näköiset, ja hän oli milt'ei kauniimpi kuin wiime Lauwantai-iltana. Näyttipä siltä, kuin olisi hän katsonut meitä silmiin ja sanonut: „woi, kuinka hywiä ihmisiä te olette. Ei ikään minulle ole tämmöistä ystäwyyttä osoitettu" — — — „liikanaista se on tämmöiselle ihmiselle" — — — „Woi, woi! Paljon on wäliä minun ja teidän wälillänne."

Mummon suu näytti olewan hymyssä, hänen huulensa näyttiwät liikkuwan ja kuiskaawan jotakin ja olipa kuin olisiwat hänen repaleiset hihojensa suut läpättäneet ja tärisseet — silloin olin jotain hiljaista ja sywää ääntä kuulewinani, joka sanoi: „mitäpä minä surisin, sillä ei minun aikani ole enää pitkällinen".

„Mitäpä minä surisin, sillä ei minun aikani ole enää pitkällinen", toistin minä ääneeni nuot sydämessäni wasta kuuluneet sanat. Poika ymmärsi ne, sillä hän hywin muisti, kenen sanomat ne oliwat. Ensikerrankin kuultuna oliwat ne sanat tehneet poikaan sywän waikutuksen; mutta nyt ne tekiwät wielä sywemmän, sillä poika pillahti heti itkuun. Hän oli useat kerrat kertonut, kuinka hihansuut läpättiwät ja kuinka jäälkalkareet heiluiwat ja kalisiwat mummon noita sanoja sanoessa.

„Meidän täytyy hewonen kääntää ympäri ja palata kylään takaisin", sanoin pojalle. Sanatonna teimme sen, sitte nostimme mummon ja kontin rekeen ja peitimme molemmat. Nyt otimme mummon toisen kerran rekeemme, mutta mummon asema oli nyt toisenlainen kuin silloin. Silloin oli hänellä wielä lämmin ihmisyydän, joka woi tuntea ja kärsiä; nyt oliwat häneltä tunteet sammuneet, kärsimiset loppuneet. Silloin hän tunsi täysin määrin alhaisen ja ylönkatsotun tilansa ja ikäänkuin aawistamalla toiwoi kuolemalta pelastusta itsellensä kylmän ihmiskunnan kynsistä; nyt oli tuo pelastus tullut, sillä hän oli taistellut wiimeisen taistelonsa ja tuolla taistelollansa oli hän saanut itsellensä oikeuden tulla kätketyksi maa-emon poween, aiwan samalla oikeudella kuin tämän maailman tylyt rikkaatkin. Kenties tuo olikin hänellä ensimäinen tasa-arwo muiden ihmisien kanssa tässä maailmassa. — Silloin kun mummon ensikerran tapasimme ja rekehemme peitimme, oli hänellä wielä äidin sydän, joka woi rakastaa tuota hyljättyä ja ylönkatsottua, langennutta Sannaansa ja anteeksi antaa hänelle rikoksensa; nyt oli tuo ainoa Sannaa rakastawa sydän kylmennyt, se ei woinut enää rakastaa, eikä sieltä enää woinut kuulua semmoisia sanoja kuin: „Sanna-raukka!" — — — „Sanna-riepua kaikki ylönkatsowat ja hyljeksiwät." — Kenties tuo nyt kylmennyt sydän kunnioitti ja rakasti kaikkiakin ihmisiä, mutta häntä ei kukaan.

Me lähdimme kulkemaan kylään takaisin. Paljoa ei puhuttu sillä wälillä. Tulimme sen talon kartanolle, jossa olimme wiimeksi yötä olleet. Talon nuorimies hyppäsi heti kartanolle ja kysyi: „miksi palasitte takaisin?"

„Löysimme tuolta taipaleelta tien wierestä jotain", sanoin hänelle.

„Mitä wain?" sanoi mies ja samassa juoksi hän rekemme tykö ja kohotti peitettä.

Kuolleen kaswot kohtasiwat hänen katsettaan. Mummon kaswot näyttiwät nyt tylyiltä ja kowilta; mies säikähti, astui

askeleen takaperin ja huudahti: „Herra Jumala, Kontti-Anni kuollut!“

Mummo näytti tahtowan nytkin puhua, mutta minä pelkäsin, ett'ei tuo mies kuulisi hänen puhettaan, sillä se kuului nyt waan — sydämessä ja tunnossa. Rupesin siis mummon puolesta puhumaan semmoisia sanoja, jotka kuuluiwat korwiinkin ja sanoin: „ja waikka kuolisi, mitäpä hänestä on hyötyä ja kukapa häntä kaipaisi“.

Mies tunsi ne omiksi sanoiksensa ja mummon asiamiehen kautta ne kuultuansa, käwiwät ne kipeästi hänen sydämeensä. Hän wapisi ja horjui. „Tuhmasti tein niitä sanoja lausuessani“, sanoi hän sitte ja meni hoiperrellen tupaan. Pian tuli sieltä talon wanha isäntä ja muu wäki kartanolle. Teurastajat eiwät olleet lähteneet wielä talosta; he tuliwat myös.

„No ainakin on Kontti-Anna kuollut taipaleelle pyryyn! Eihän se teidän pelkonne aiwan turha ollutkaan“, sanoi talon isäntä yhtäkaikkisesti.

Hän, joka oli ainoa illallisista puhujoista, joka osoitti jonkunlaista sääliä mummoa kohtaan; joka rajoitti johonkin määrään puheitansa, puhuessaan wanhasta, köyhästä ihmisestä, joka sanoi muille ylimielisille puhujille: „no ei sitä pidä sentään niin kowasti puhua, pitää sitä toki ajatella mitä puhuu“ — hän oli itse nyt niin yhtäkaikkinen koko asian suhteen, ikäänkun olisi tapahtunut waan ihan luonnollinen ja tawallinen asia! Hän ei ollut kylmempi eikä palawampi mummoa kohtaan nyt kuin illallakaan. Hänellä lienee ollut siiwomiehen nimi koko ikänsä; hän lienee saanut pitää sen eteenkin päin, mutta warmaankaan ei hänen sydämessään ole koskaan ollut sijaa paremmille tunteille.

Teurastajat ja tuo piston saanut talon nuorimies, seisoiwat lähellä rekeä, silmät maahan päin luotuina. Minä katsoin teurastajiin; toisen silmissä näin kyyneleitä ja se näkö esti minun lausumasta niitä sanoja, jotka heille oli walmiina.

Niin käypi usein maailmassa. Silloin kun kuolema näyt-

tää olewan kaukana, lasketaan siitä useinkin sopimatonta leikkiä; mutta kun se astuu silmäin eteen, kammouttaa se lujimmankin luonnon, jos ei waan tunto ole poltinraudalla merkitty.

Lähdimme wainajaa wiemään wiimeistä taiwalta kylään. Sieltä oli jo sinä aamuna tullut useampia hewosmiehiä syrjämaalle päin, jonkatähden kulku nyt jo oli isosti parempi kuin tullessamme. Weimme wainajan kunnallislautakunnan esimiehen tykö ja esittelimme hänelle löytömme.

„Täytyy se toimittaa hautaan", sanoi esimies, mutta tuo sana: „täytyy" soi minun korwissani welwollisen waiwashoidon kanssa niin yhtäsuuntaiselta.

Nuolena lensi sanoma ympäri puhto- ja kyläkunnan, että Kontti-Anna on taipaleelle pyryyn kuollut. Kujasta kujaan, talosta taloon, portailta portaille kuului se huuto. Waimoja kerääntyi esimiehen kartano täyteen ja nytkös oli itsekullakin jotain kerrottawaa ja sanottawaa wainajasta. Woi kuinka hän oli heidän mielestään ollut nöyrä, hiljainen, siweä, ahkera, säästäwäinen j. n. e., eiwätkä he olleet löytää kyllin sanoja häntä ylistääksensä.

Niinhän se on. „Hywä on koira kuoltuaan, paha ennen elettyään", sanoo sananlasku, ja niinpä näytti nyt mummonkin laita olewan. Hänellä oli nyt ystäwiä kyllitellen, kun hän ei enää heitä tarwinnut. Hän oli heidän työnänsä eläessään ollut köyhänä, alastomana sairaana, isoowana ja janoowana; oliwatko he häntä huoneesensa ottaneet, waatettaneet, syöttäneet ja juottaneet, ja oppineet? — Minä pelkään ett'eiwät olleet niin tehneet ja minusta tuntui mummo noille ulkokullatuille, hitaille ystäwillensä sanowan: „ei ikään minulle ole tämmöistä ystäwyyttä osoitettu". Silloin kun heidän ystäwyytensä osoitukset wainajalle oliwat korkeimmallaan, heräsi sielussani kysymys: onkohan ihmiskunta täyttänyt welwollisuutensa wainajaa kohtaan? Ulkoa päin en saanut wastausta tuohon sisälliseen kysymykseeni, mutta omasta sydämestäni nousi wastaus ja se oli kolkko: ei.

„Mummo ei tarwitse enää teidän apuanne eikä hywyyttänne, mutta teillä on hänen turwaton ja langennut tyttärensä pienen lapsensa kanssa, osoittakaa hänelle ja muille köyhille itse teossa ystäwyyttänne ja laupeuttanne; sitä mummo nyt anoo teiltä", sanoin waimojoukolle.

Muistutettuamme esimiestä mummon Sannan hoitamisesta, lähdimme toistamiseen kotimatkalle.

Jos missä näimme palatessamme kaksi ihmistä tulewan yhteen, niin heti kuului: „Kontti-Anna se kuuluu kuolleen taipaleelle pyryyn", ja tuon uutisensa he kertoiwat oikein ilosta loistawilla silmillä, melkeinpä niinkuin he olisiwat päässeet rutosta ja sitä toisilleen ilmoittaneet!

„Sittenpä hänestä on päässyt", kuulin erään wastaawan tuon uutisen kertojalle; silloin käänsin pääni pois heistä ja kiirehdytin hewostani.

Nyt pääsimme rauhassa matkustamaan aina tuohon taipaleella olewaan mökkiin asti. Astuimme sisään.

„Näittekö mummoa kylällä?" kysyi heti sisään tultuamme mökin eukko, melkein niinkuin hätäilemällä.

„Näimme jo taipaleellakin", wastasin.

„Mitä! Taipaleellakin?" sanoi eukko ja lääpsähti istumaan penkin tapaiselle. Hän näkyi aawistaneen jotain ja tuo wastauksensa kai wahwisti hänen aawistustansa.

„Niin", wastasin minä.

„Onko hän kuollut taipaleelle? Ette suinkaan muutoin olisi häntä taipaleella nähneet", kysyi eukko.

„Hän oli unpunut tuolle newalle ja — kuollut; me löysimme hänet siitä ja weimme kylään", selitin minä.

Nyt wasta eukko woimattomaksi tuli; hän ei kyennyt paikalta liikahtamaan. Hänen molemmat kätensä raukesiwat siwulle eikä hän saanut suustansa muuta kuin: woih, woih!

Kaikesta näkyi, että mummon kuolema koski kipeästi mökin eukkoon ja tuo osanotto ei ollut mikään ulkokultaisuus. Aina wahwemmaksi tulin luulossani, että mökin asukkaat ra-

kastiwat mummoa; kenties oliwat he ainoat, jotka häntä rakastiwat Ei eukolla ollut iloa tuosta sanomasta, eikä hän sanonut: „sittenpä hänestä on päästy".

„Milloin hän lähti teiltä?" kysyin eukolta, kun hän wähän tyyntyi.

„Emme itsekään oikein tietäneet, milloinka hän lähti. Koko Lauwantai-illan puhui hän Sannastansa ja kuinka hänen pitäisi päästä kirkolle, wiemään kylässä sairastawan akan miehelle sanaa. Me estimme häntä niin paljon kuin woimme; sillä jos ilmakin asettuisi, olisi kumminkin niin umpi-tie, ett'ei hän woisi sitä kulkea. Niinkuin näette, on tämä meidän tupamökki pieni ja wielä päälliseksi kylmä, mutta sauna on lämmin, waikka se on pieni. Sen lämmitimme Lauwantai-iltana, kylpyä warten, waikka oli paha ilma. Kylwyn jälkeen oli mummo tottelewinaan estelyitämme ja heittäwinään koko menonsa tuumat siihen. Hän aikoi mennä saunaan maata tupamme kylmyyden ja pienuuden tähden. Me suostuimmekin siihen ja weimme heiniä kylkensä pehmikkeeksi, sillä olkia ei meillä ole."

„Aamulla kun heräsimme, oli ilma yhtä huono, milt'ei huonompi kuin illalla. Olimme jo kauan olleet ylhäällä, eikä mummoa näkynyt, waikka hän oli muutoin niin aikainen. Minä oudoksuin tuota mielessäni, waikk'ei tullut siitä wirketuksi mitään. Wiimein kun asia alkoi tulla arweluttawaksi, sanoin miehelleni: „mikäs mummolla nyt on, kun ei nouse ollenkaan ylös?" — „Niin tosiaankin", sanoi Matti, „käypäs, poika, katsomassa!" Ja poika juoksi saunaan. Palattuaan ilmoitti hän, ett'ei siellä ollutkaan koko mummoa! Jäljestä päin huomasimme hänen ottaneen konttinsakin saunaan. Hänellä oli pieni petos mielessä, kun kowin estelimme häntä lähtemästä; hän — karkasi! Sen hawaittuamme, olemme olleet kowin lewottomat hänen tähtensä, emmekä ole hänestä saaneet minkäänlaista tietoa, sillä ei ole sieltä päin kulkenut yhtään matkustajaa. Olimme oikein iloissamme, kun näimme teidän tulewan, ja semmoisen tiedon te nyt toitte", selitti eukko.

Mökin lapset eiwät liene tähän asti huomanneet, että oli puhe mummon kuolemasta, sillä he oliwat omissa askareissaan ja hälisiwät omaa hälinäänsä. Mutta äitinsä selityksen aikana waikeniwat he ja kuunteliwat awosuin. He lienewät nyt käsittäneet olewan jotain puhetta mummoa kohdanneesta onnettomuudesta ja saadaksensa selwän asiasta, kieppuiwat he äitinsä ympärillä ja hokiwat: „äiti, äiti! mikä mummolle on tullut?"

„Mummo on kuollut pyryyn", sanoi äiti lapsille surullisesti.

„Woi, woi! Mummo on nyt kuollut! Mummo oli meille niin hywä! Ei mummo tuo meille enää koskaan leipää!" sanoiwat lapset, heittiwät irti äitinsä hameesta, ja asettausiwat wakaaseen asemaan, ikäänkuin surrakseen tuon hywän tuttunsa kuolemaa. — Mökin mies ei ollut kotona, sillä hän oli sukselle hankkimassa puita mökin tarpeeksi.

Minun oli tehnyt mieleni syyttää mökin asukkaita siitä, kun he laskiwat mummon liikkeelle sellaisella ilmalla, ja tulinkin siinä mielessä mökkiin, että olisin muistuttanut heitä warowasti siitä. Mutta tuosta eukon selityksestä huomasin luuloni perättömäksi. Minä näin, ett'ei mökin asukasten yhtäkaikkisuus ollutkaan syynä tuohon surkeaan tapaturmaan. Mummolla oli omat sisälliset syynsä, jotka pakottiwat hänen lähtemään tuommoiseen ilmaan, katsomatta, riittiwätkö hänen woimansa waiko ei. Warmaankaan ei hän woinut langennutta Sannaansa, jota hän niin werrattomasti rakasti, pitää niin kauan pelkäämässä ja ikäwässä tilassa, että hän olisi odottanut ilman asettumista; hän tahtoi Sannallensa saattaa iloa kotiin-tulollansa. Päälliseksi oli hänellä tärkeä, ihmisellinen asia ajettawana, jonka hän tahtoi kaikin mokomin määrä-aikana perille saattaa; siinä syyt, jotka pakottiwat hänen rientämään turmaansa kohden.

Oliko hänen kuolemansa halwempi muiden ylhäisempien ja onnellisempien ihmisien kuolemaa? Ei, sillä hän kuoli tunnehikkaalla ja rakastawalla äidin sydämellä ja uskollisena niille asioille, jotka hänen haltuunsa oliwat uskotut.

Ruoti-ukko.

Matkustaissani ei ole minulla juuri koskaan tapana olla yötä kestikiewareissa, waan mieluummin poikkean aina johonkin talonpojan taloon. Sen teen sen wuoksi, että oppisin jotain, hawaitsisin jotain, oppisin tuntemaan kansan puhtaita ja raittiita tapoja, sen elämää ja luonnetta. Samalla useinkin saan tunkeutua ihmissydämiin ja tutkia siellä liikkuwia iloja, suruja intohimoja ja niiden alinomaisia keskinäisiä taisteloita.

Oudossa paikkakunnassa walitsin kerrankin yöpaikakseni wankan-näköisen talonpojan talon. Asukkaat istuiwat tuona talwisena iltapuhteena iloisina, yhtä iloisen takkawalkean walolla, tehden mikä mitäkin käsityötä. Miellyttäwän ja raittiin näköinen oli tuo wäki, sillä hywinwointi, terweys ja tyytywäisyys loisti jokaisen werewiltä poskilta. Kaikkialla wallitsi hywä järjestys, siweys ja puhtaus. Waimowäen tuuheat ja paksut hiukset oliwat kammatut sileiksi, ja siewästi letitettyinä riippuiwat paksut palmikot heidän hartioillansa. Kun siihen sitte lisäksi tuli puhdas, hywässä järjestyksessä olewa, miellyttäwä kansallispuku molemmilla sukupuolilla, niin sopeipa wieraan katsella heitä, katsella tarkastajankin silmillä ja yhtäkaikki sydän pysyi niin soinnukkaana ja myötätuntoisena. —

Taloon oli naapureista kokoutunut useampia poikawiikareita, lisäksi talon samanikäisille lapsille. Erillään muista pitiwät he omaa menoaan ja iloaan, eikä heillä näyttänyt olewan mitään yhteyttä käsitöitänsä tekewän aikaisemman wäen kanssa. Heidän ilonaineenaan oli eräs wanha ukko, jonka ääressä he hääreiwät. Heti ensi silmäyksellä weti tämä ukko

huomion puolehensa. Hän oli pitkä mies, lumiwalkeat hiukset hywästi siiwottuina, jota niin harwoin näkee sillä asteella olewalla ihmisellä. Hänen kaswonsa oliwat arwokkaan ja säännöllisen näköiset, waikka sywät wa'ot oliwat niihin ottaneet runsaassa määrässä itsellensä pysywäisen sijan, kenties jo ammoin aikojansa. Wanhuusko wai murhe, tahi intohimotko lienewät kyntäneet noita wakoja ukon kunnianarwoisille kaswoille? Kenties kaikki yhtenä. Hänen liikkeensä oliwat arwokkaan ja ryhdikkään näköiset ja wartalonsa osoitti uljuutta ja jäntewyyttä, waikka elämän raskas taakka lienee koko painollaan kokenut painaa maahan tuota solewaa ja jäntewää runkoa. Jos niin oli, niin olipa tuon elämän leiwiskän ainakin suurimmaksi osaksi onnistunut saawuttaa tarkoituksensa, sillä käwelipä ukko jotenkin kumarassa. Waikka hänen yllänsä oli wanhat, kuluneet waateriewut, oliwat nekin kumminkin hywässä järjestyksessä, ainakin semmoisessa, mitä semmoisilta waatteilta woi waatia.

„Puhukaasta, Fabiani, ranskaa, niin minä annan wiisi penniä!" sanoi eräs poika, juurikun minä olin itsekseni salaa tarkastamassa ukkoa.

Tämä puhui nyt pitkän rämpsyn wierasta kieltä ja waikk'en ole mikään kielitaituri, olin kuitenkin huomaawinani, että se todellakin oli waadittua kieltä.

„No, Saksan kieltä nyt, niin minäkin annan wiisi penniä!" sanoi toinen poika.

Kaiketi se oli Saksan kieltä, jota ukko sitte puhui pitkän jonon, waikk'en minä sitä ymmärtänyt enempää kuin pojatkaan.

„Engelskan kieltä wielä wiiden pennin edestä!" sanoi taas eräs poika ja niin meniwät he kaikki mahti-kielet läwitse. Ukko suoritti ne suurella pontewuudella; näyttipä siltä, kuin hän olisi oikein innostuksissaan noita käsketyitä opinnäytteitä tehdessään. Pojat eiwät pettäneet ukkoa, sillä he antoiwat hänelle wiisi penniä jokaisesta mongerruksesta, ja ukko oikein

hykersi ilosta käsiänsä saadessaan niin paljon rahaa. Tuo kaikki huwitti poikia niin paljon, ett'eiwät he näyttäneet mitään muuta näkewän eikä kuulewan.

Sillä ajalla, johon tämä kertomukseni on kuuluwa, oli wielä tuo turmiota tuottawa kotitarpeen wiinan-poltto woimassa.

„Jospa minulla olisi wielä kymmenen penniä lisäksi, niin . . ."

„Mitä niin?" sanoi eräs poika, katkaisten siten lauseen.

„Niin saisin korttelin — wiinaa", sanoi ukko ilosta loistawin silmin.

„No, harakkatanssia wielä, niin minä annan kymmenen penniä!" sanoi eräs poika uhraawaisesti.

„En, sitä en tanssi", sanoi ukko melkein harmissansa.

„No, mutta kymmenen penniä!"

„En sittenkään."

„Wiinakortteli?"

Ukko ei wastannut mitään, huokasi waan raskaasti.

Selwästi näkyi, että hän sen kumminkin piti liikana, waikka hänellä olikin kiiwas halu tulla niin ison rahasumman omistajaksi, että olisi woinut lunastaa niin mieleisensä wiinakorttelin, ei hän tahtonut kumminkaan ruweta harakkatanssilla wajawaista summaansa täydentämään. Wiimeinen pojan muistutus sai hänet waikenemaan ja miettimään. Mitä miettikään hän nyt? Kenties taisteli hänen sydämessään — wiinakortteli ja harakkatanssi wastakkain, edellinen juurtuneena, woittamattomana himona ja jälkimäinen inhottawana, alentawana tekona.

„Noh, wiinakortteli!" sanoi hetken perästä äskeinen poika.

Ukko loi hätäisen ja tuskallisen silmäyksen poikiin ja muissa tuwissa olijoihin. Sitte laskeusi hän kyykylleen lattialle ja siinä asemassa rupesi hyppimään kummallisia hyppyjä sekä koukkuja, joita tehdessään hän kulki ympäri lattiaa, samassa harakan lailla räkättäen.

„Fabiani on tänään oikein iloisella tuulella, mutta hänellä onkin, luulen mä, rahan ansiota", sanoi talon isäntä nauraen. Koko wäki myös naurahti, mutta pojille oli tuo harakkatanssi niin mieluista, että he räpyttiwät käsiänsä ja huusiwat: „katsokaa Fabiaania, katsokaa Fabiaania!"

Kun harakkatanssi oli loppunut, nousi ukko ylös lattialta ja hiki walui hänen walkeista hiuksistansa. Poika ojensi hänelle lupaamansa kymmenen penniä, mutta ukko ei ottanut sitä hetikään niin suurella innolla ja mielihywällä wastaan, kuin noita kielitaitonsa näytteiden palkinnoita.

„Woi, woi! Liian lujasta minun piti taas ansaita nuo kymmenen penniä; se koskee sydämeeni", sanoi ukko puoli-surullisena.

Nyt oli hänellä wiinakorttelin hinta rahaa, kalliisti hankittu, niinkuin näytti ja niinkuin kuuluikin hänen wiimeisestä lauseestaan. Ukko pistäysi ulos ja oli siellä melkein ajan; hän lienee mennyt asialleen johonkin toiseen taloon.

Kun hän oli mennyt, kysyin: „onko tuo ukko tämän talon wäkeä?"

„Se on meidän ruoti-ukko", selitettiin minulle.

Nyt juuri tuli hän takaisin kylämatkaltansa. Kuluneiden waateriepujensa alla, lähinnä sydäntänsä, tallensi hän sen, mikä hänelle kenties nykyään oli rakkain maailmassa — wiinakorttelin.

Poikawiikarit oliwat sillä wälin menneet itsekukin kotiinsa. He eiwät haluneet enempää nähdä; he oliwat nähneet, mitä juuri oliwat tahtoneet, oliwat saaneet ukon tanssimaan heidän omien pilliensä mukaan. Oliwatko nuot huliwilisimmallaan olewat poikawiikarit ukolle pahoja? Ei, semmoisia eiwät he olleet sen aseman merkityksessä, jossa he oliwat. He tunsiwat ukon sisällisen halun, tiesiwät hänen wähät waransa ja tyhjyytensä; he laittoiwat waan ukolle tilaisuuden ansaita rahoja niillä keinoilla, joilla hän woi sitä tehdä, ja sen työnsä

teettiwät he ukolla liiatta watta ja pilkatta. Semmoinen oli poikien toimi ja tarkoitus, ei pahempi eikä parempi.

Tultuansa huoneesen, wetäysi ukko erilleen muista, eräässen hämärään nurkkaan. Hiljaisena ja sanaakaan puhumatta otti hän pullon powestansa ja laski sen, niinkuin näytti, suurella mielihywällä wapisewille huulillensa; sitte pani hän sen taas warowasti poweensa, ja yhä taas entistä ujoa hiljaisuutta; mutta minä olin huomaawinani, että ukko tawasta pyyhki silmiänsä.

Sillä wälin oli talon wäki jo heittänyt käsityönsä pois, kun ilta oli jo niin kulunut, että alkoi lähestyä maata-panon aika; he rupesiwat illalliselle.

„Tulkaa, Fabiani-waari, illalliselle!“ kehoitti emäntä ukkoa.

„En minä syö tänään illallista, en, hywä emäntä“, sanoi ukko ja hänen äänensä hieman wärähteli.

„Hän on taas saanut wiinaa ja silloin ei hän syö, haawekseen waan ja wäliin itkee“, kuulin emännän sanowan.

Kun talonwäki oli syönyt, meni itsekukin kamariinsa maata. Minä ja ukko jäimme kahden tupaan, sillä minullekin oli tehty sinne wuode ja ukon makuusija oli siellä entisestään. Minä panin maata, mutta unta ei tullut. Ukon kummallinen näkö, hänen illallinen käytöksensä ja emännän wiimeinen lause, nehän ne waan pyöriwät alati mielessäni. Kuka ja mikä oikeastaan on tuo Fabiani? ajattelin itsekseni. Yön warjokas siipi oli luonut semmoisen tyynen hiljaisuuden ja rauhan koko tupaan, ett'ei risahdustakaan kuulunut. Eipä olisi kuullut niin iloisesta melusta ja hyörimisestä tulewankaan niin hiljaista oloa. Raskailla painoilla käypä, lyömätöin tiimakello waan nakahteli säännöllisesti yksitoikkoisella, soinnuttomalla tik-tak-äänellänsä yön pimeässä hiljaisuudessa, ja silloin tällöin kuulin ukon niiskahdukset, joista huomasin ett'ei hänkään ollut nukuksissa.

„Onko Fabiani-waari walweella?“ kysyin wihdoin, kun

unta en saanut, sillä pistipä päähäni ajatus koettaa päästä käsiksi ukon sisälliseen ihmiseen.

„Olen. Enpä minä monesti nuku tämmöisissä tiloissa", wastasi siihen ukko.

„Olette kai paljon kärsineet elämän kowuutta, teitä kalwaa joku raskas murhe, luulen mä", sanoin hänelle.

„Paljon olen pyrkinyt, paljon toiwonut, paljon saanut ja paljon menettänyt. Woi wieras kulta! Paljon olen kärsinytkin."

„Koska ei meitä kumpaakaan nukuta, niin ruwetaan haastelemaan! Ettekö olisi hywä ja kertoisi minulle elämänne waiheita? Molemmilta meiltä kuluu yö hupaisemmasti ja kukapaties siitä olisi jotain hyötyä meille kummallekin", pyytelin ukkoa.

„Surullinen, synkkä on minun elämäni juoksu, täynnä waarallisia intohimoja, sywiä lankeamisia ja murtumisia; kenellepä niiden kertomisesta olisi hyötyä?" sanoi ukko surullisesti. Mutta tuo hänen sanansa: „intohimoja", soi niin kummalliselta korwissani ja kiihotti suuresti yhä waan uteliaisuuttani.

„Oi, älkää niin sanoko! Kaikista elämän tapauksista saattaa meille olla jotain hyötyä, kun waan ajallansa otamme niistä waarin. En mitään haluaisi nyt mieluummin kuulla, kun teidän elämänne kokemuksia", sanoin taas ukolle.

„Kun olisi walkea, pimeässä on niin ikäwä. Kylläksi monta yötä olen pimeässä yksin walwonut ja miettinyt surullista, mennyttä elämääni. Ei kukaan täällä ole wielä pääsnyt tunkeumaan sen salaisuuksien perille, mutta tunnustaa täytyy että nyt tunnen jonkinlaista halua sydämeni aukasemiseen — kun waan olisi walkeaa!" sanoi ukko.

Minä otin tulitikulla walkean ja huomasin talonwäen heittäneen pöydälle pari kynttilän päätä, joista toinen oli melkein kokonainen. Minä pistin pitemmän päähän walkean ja asetin sen pöydän nokalle palamaan.

„Olipa hywä, kun kynttilä oli pöydällä, annetaan sen palaa loppuun, kyllä minä sen maksan aamulla talonwäelle", sanoin samassa, puolustaakseni siten ominlupaista työtäni.

Ukko rupesi kömpimään ylös wuoteeltansa. Hän oli olkiin pistänyt tuon rakkaan wiinapullonsa, ja kun hän pääsi ylös, otti hän sen sieltä ja toi minulle. „Pitäkää te tuota ja antakaa siitä wäliin minulle herne. Minulla on niin kehnot waateriewut, ett'en woi sitä powessani säilyttää; pankaa se poweenne tahi lakkariinne", pyysi hän sitte.

Minä otin pullon wastaan ja pistin sen powilakkariini.

„Nyt me alamme!" sanoin ja katsoin ukkoa silmiin; joissa hawaitsin kyyneleitä.

„En woi wastustaa teidän ystäwällistä pyyntöänne. Te olette niin hywä ja osanottawainen. Kenties on tämä ensimäinen ja wiimeinen kerta, kun minulla on tilaisuus au'aista sydämeni kokonaisuudessaan. Te laitoitte waloakin yhdelle elämäni pimeälle yölle, joita niin paljon olen elämässäni walwoen yksinäni wiettänyt — nyt on niin hywä. Mutta minä pyydän ennakolta: älkää kowin minua tuomitko, kun kuulette elämäni waiheet. Woih! Tuomiota, kirousta ansaitsewat ne, mutta paljon, paljon olen minä kärsinyt, paljon kukistunut niiden ankaroista ja polttawista iskuista — minä rukoilen teitä, älkää kowin tuomitko langennutta, sortunutta", pyyteli ukko minua.

Minä tartuin hänen käteensä, katsoin häntä silmiin ja lupasin olla tuomitsematta.

„No, kuulkaa sitte", alkoi ukko. „Minä olen käsityöläisen poika. Wanhempani asuiwat eräässä kaupungissa, jonka nimeä en huoli mainita. He oliwat kristillisiä ihmisiä ja kokiwat kaswattaa lapsiansa Jumalan pelossa ja ihmisten häwyssä. Minä olin lapsista kuudes. Jo aikaisin hawaitsiwat wanhempani minussa erinomaista opinhalua ja kykyä ja samaa näkiwät muutkin ymmärtäwäiset ihmiset. Waikk'eiwät wanhempani suinkaan olleet mitään warakkaita, sillä heidän ansionsa meni ison lapsijoukon elättämiseksi, paniwat he kumminkin minut kouluun.

Alusta alkaen olin siellä priimus eli ensimäinen kaikissa opinkappaleissa ja jokaisella luokalla, ja oppiminen käwi aiwan helposti, ikäänkuin itsestänsä. Opettajani ja esimieheni ihmettelimät kaikkialla minun hywää oppiani ja ymmärrystäni, ja he sanoiwat minulla olewan pään teräwän kuin „partaweitsen". Kaikki koulukumppanini jumaloitsiwat minua ja pyysiwät minun suosiotani, mutta minä en heidän, sillä minä rupesin wähitellen katsomaan heitä ylön tuon kunniani loisteessa.

Niin kului aika. Samassa suhteessa kuin oppini karttui ja waurastui, warttui ja waurastui myös ulkonainen ihmiseni kin. Olin terwe ja raitis nuorukainen, kaswamiseni käwi joutuin ja ennenkuin olin täyttänyt kahdeksankymmentäni, olin seudun muhkein ja kaunein nuorukainen. Kaikki loiwat minuun toiworikkaita silmäyksiä ja minusta sanottiin tulewan isänmaalle suuri kunnia . . . hywä Jumala! Tämmöinen kunnia minusta on isänmaalle tullut", sanoi hän ja herahti itkemään. Katsoin hänen humiwalkoisia hiwuksiansa, kuinka ne täriseiwät ja wapiseiwat; katsoin hänen koukkuleukaansa, kuinka se wawahteli ja jäsähteli, kun tuska purkautui ulos wanhan miehen sydämestä, jonka menneiden aikojen muisto oli auki rewäisnyt.

Kun hän oli wähän tyyntynyt, sanoin hänelle: „etteikö jo woisi jatkaa?"

„Niistäkäästä tuota kynttilää, siinä on jo niin pitkä karsi, alkaa käydä niin pimeäksi, ja antakaa tänne pullo, että mä saan herneen", sanoi ukko, samassa pyyhkäisten takkinsa hihan suulla silmiään.

Minä sekä niistin kynttilän että annoin hänelle pullon. Hän maisti pikkusen ja antoi sitte aarteensa takaisin. Hän ei näkynyt olewan nykyään mikään wiinan ahmari. Iltakauden oli hän maistellut tuosta wiinakorttelistaan, eikä siitä ollut kulunut wielä enempää kuin wähän runsaampi puoli. Lieneekö pelko sen loppumisesta waikuttanut sen niukkuuden, wai eikö murtunut sydän ja rasittunut ruumis woinut enempää wastaan

ottaa, en tiedä; summa waan on se, ett'ei ukko tarkimmastikaan katsoessa näyttänyt olewan wähääkään humalassa.

„Woitte kai nyt jo jatkaa! minä halulla halajaisin kuunnella loppuun asti teidän elämänne waiheet", kehoitin ukkoa.

„Niin", alkoi hän taas. „Kaikki toiwoiwat minusta jotain suurta, jotain mainiota. Kaikki kunnioittiwat ja ylistiwät minua, mutta ei kukaan toki kuitenkaan niin paljoa kuin eräs lapsuuteni kumppani Agneta-niminen neiti, käsityöläisen tytär hänkin. Lapsuudestamme saakka olimme me kaswaneet ikäänkuin yhdeksi sieluksi, ja kun minä wartuin opissa ja ymmärryksessä, miehuudessa ja maineessa, kaswoi hän hywissä tawoissa, siweydessä, kainoudessa ja kauneudessa, ja ennen pitkää oli hän seudun kaunein ja mainehikkain neiti. Hän se oli, joka kaikkiaan enimmän katsoi minuun, joka kaikkiaan enimmän iloitsi minun onnestani ja maineestani ja toiwoi minusta jotain suurta, hän se oli, johon minäkin katsoin ja jonka tähden koetin mainetta ja kunniaa woittaa. Me emme olleet wielä sanallakaan toisillemme mitään puhuneet, mutta yhtäkaikki ymmärsimme me toistemme toiweet ja pyrinnöt, sillä sielun tunteilla on monta ulospääsyppaikkaa. Agnetalla oli monta rikkaudelta, maineelta ja siwistyksseltä loistawaa kosijaa, mutta kaikki waan hän hylkäsi; näyttipä siltä, kuin hänen sydämessään ei olisi ollut sijaa kenellekään.

Minä olin ollut jo yhden lukukauden yliopistossa. Sielläpä en joutanut ajattelemaan muuta kun Agnetaa. Toweri-eni leikit, kokkapuheet ja muut ilon esineet meniwät korwieni siwu, niinkuin tuulen tohina, enkä minä useinkaan tietänyt, mistä kysymyksään oli. Entiset tuttuni kummasteliwat suuresti, mikä minuun oli tuommoisen muutoksen waikuttanut ja he kokiwat kaikin tawoin saada minua elpymään entiseen iloisuuteeni, mutta kaikki oli turhaa; he eiwät tietäneet suruni syytä, sillä kaikilta salasin sen huolellisesti. Oudot yliopplastowerini pitiwät minua, joll'eiwät juuri houkkana, niin kuitenkin paksupäisenä ja hieman tyhmänä jörönä. — Minä kuun-

telin luennoita — ei, minä en kuunnellut niitä, waikka olin kuuntelewinani, sillä minä en kuullut, en ymmärtänyt mitään, waikka professorit kokiwat panna parastansa. Sydämessäni oli waan yksi tunne, yksi ajatus ja tarkoitusperä — Agneta; hän se oli, joka sai sydämessäni niin suuren wallan, että kaikki muut jäiwät aiwan syrjään.

Minun ensimäinen lukukauteni olisi hywin huonosti onnistunut yliopistossa, mutta eriomainen opinkykyni auttoi minua kumminkin niin paljon, että sen awulla pääsin reppositta läpi stipendio-tutkinnon.

Sydämeni oli pakahtua ilosta, kun lukukauden loputtua pääsin kotiin, sillä siellä tiesin tapaawani Agnetan. Minussa tuntui nyt senlainen woima ja rakkaus, että päätin heti ilmoittaa hänelle rakkauteni.

Kun minä pääsin kotikaupunkiini, oli eräs ilta Joulun edellä. Terwehdittyäni rakkaat wanhempani, sisarukseni ja muun talonwäen, kysyin heti wanhalta Maija-nimiseltä kökkipiialta kahdenkesken, tietäisikö hän, onko Agneta kotonaan? Tuo Maija oli kauwan ollut meillä palweluksessa, jopa niin kauwan, että hän oli pienenä poikasena jo minua hoitanut, ja sentähden woin minä häneen luottaa niinkuin omaan äitiini.

Maija katsoi minuun teräwästi; olipa, niinkuin olisi hän tahtonut tunkea sieluuni sisälle.

„Wai jo Fabianin päähän on semmoisia asioita juolahtanut! Mutta luulenpa että ne ajatukset owat syntyneet liian myöhään, sillä kauppaneuwos Waraſen nuori herra kosii tähdättyä tyttöänne", sanoi Maija totisen näköisenä ja katsoi minuun tuntijan silmällä.

Minä koetin tehdä itseni niin lewollisen näköiseksi kuin suinkin woin, waikka sydämeni tykki niin kowasti, että tunsin, kuinka koko ruumiini heilui sen jyskytyksestä.

„Maija! Te ette ole nyt ollenkaan kohtelias. Enhän ole kysynyt, onko Agnetalla kosijoita, waiko ei. Olkaa nyt siiwo

ja sanokaa: onko hän kotonaan, wai eikö; minulla on hänelle waan erityistä asiaa", sanoin tekolewollisena.

„Luultawasti ei hän ole kotona. Täksi illaksi on kylän nuoriso kutsuttu kauppamies Kumanderille ja tiettäwästi on Agnetakin siellä. Siellä lienee myöskin nuori Waranen. Huhut käypi, ett'ei tyttö tahdo kuullakaan koko kosimistuumista mitään, mutta luullaan hänen kumminkin wiimein taipuwan. Ja eipä taida tytölle olla edullista kauwan niskoitella niin mahtawaa kosijata wastaan", sanoi Maija.

Minä pistin hätäpikaa waatetta päälleni ja ilmoitin wanhemmilleni, että olin pakotettu pikimmältä käymään eräällä asiallani.

Minä ohjasin kulkuni suoraan Kumanderin taloon. Sydämessäni oli semmoinen tuska ja pakotus, että henkeäni ahdisti. Olenko tullut liian myöhään? Miksi olen näin kauwan salannut tunteitani? Onko hän jo antanut sydämensä toiselle? oliwat kysymyksiä, jotka tuon tuskan oliwat sydämeeni tuoneet. Korwani suhisiwat niin kummallisesti ja otsaani poltti niin kowin, ettei Joulukuun pohjoinen wiima woinut sitä kylläksi jäähdyttää; otin lunta kourahani ja hieroin sillä wiiman awuksi otsaani. Niin sain wihdoin jonkunlaisen lewollisuuden itselleni ja sitte astuin huoneesen.

Nuoret oliwat juuri paraikaa nimileikkisillä. Kaikki kapsahtiwat heti ylös ja tuliwat luokseni, kättä puristaen terwehtimään minua, eikä heidän suistaan kuulunut muuta kuin: „Fabian, Fabian! Terwe tulemaasi!"

Huoneesen astuessani oli Agneta istumassa nuoren Waraſen wieressä; se näky ei ollenkaan parantanut sisällistä tilaani. Agneta olisi myös tahtonut tulla minua terwehtimään, mutta hänen istumakumppaninsa pidätteli häntä, sanoen: „eihän tuolla ole niin kiirettä!" Kauwan ei tuo esteleminen kumminkaan käynyt laatuun, sillä eihän ollut soweliasta kauwan pidättää irti pyrkiwää tyttöä. Päästyänsä wapaaksi, tuli Agneta suorastaan luokseni, otti kädestäni kiinni ja toiwotti minua

terwetulleeksi. En ikänä unhota, kuinka kaunis hän oli terwehtiessään. Kun hän otti kädestäni kiinni, tunsin selwästi hänen pienen, lämpöisen kätösensä wapisewan ja samaa lienee hän tuntenut minun kädestäni.

Kun kaikki muut oliwat minua terwehtineet, tuli Waranen arwokkailla askeleilla luokseni. Hän ei terwehtinyt minua, ei ottanut kädestäni kiinni: „kuinka kirjatoukat Helsingissä nykyään jaksawat?“ kysyi hän waan, pitäen samalla molemmat kätensä selkänsä takana.

Hywin ymmärsin, että hän tahtoi tuolla kysymyksellä iwata minua, sillä hän oli rikas, ja hän oli ainoa, joka katsoi minua ylön jo warhaisesta nuoruudesta asti; lieneekö hänellä ollut hieman kateuttakin minulle kaikkialta tulewan ylistyksen wuoksi.

„Kiitoksia paljon! jaksaapa ne waan“, koin wastata niin lewollisesti kuin woin, waikka sydämeni oli pakahtua.

Nyt alkoi tanssi. Pillit ja torwet rupesiwat raiwokkaasti soimaan kiihkeää walssia. Ensimäinen tanssikumppanin etsijä oli Waranen nuori herra. Hän tuli suorastaan Agnetan eteen ja kumarsi. Tyttö punastui ja loi surullisen silmäyksen minuun, mutta myönsi kuitenkin; mikäpä siinä muu oli neuwona. Hurjassa walssissa rupesi tuo komea pari kiitämään ympäri awaraa salia. Minä näin heidän säännölliset, keweät ja notkeat liikuntonsa ja jalkojensa tahdikkaat pyörimiset. Yhä enemmän eneni wauhti, yhä enemmän huimaawa notkeus — mitenkä? Nythän en enää näe yhtään tahdikasta liikuntoa, waan yhtenä, tuulta synnyttäwänä, kohisewana patsaana kiitäwät he hirmuista wauhtia. Woi w—oi! Nyt en näe sitäkään, ainoastaan wesikaaren näköinen sumupatsas waan kiitää — ei se ei kiidä enää ympäri salia, se kiitää suorasti eteen päin — awaruuteen. Kauhea kosken pauhu kuuluu aiwan likeltä minua, sitte jyrähtää ukkonen hirweällä pamauksella ja — sitten — sitten ei heitä näy ollenkaan! Minä olin — pyörtynyt.

Ensimäinen, jonka huomasin toinnuttuani, oli — Agneta. Minut oli kaaduttuani nostettu sohwalle. Kumarruksissa ylit-

seni, oli Agneta hieromassa aiweniani etikalla, jota hän myös piti nenäni alla, silloin kun ensikerran awasin silmäni pyörtymiseni jälkeen.

„Hän elää, hän hengittää", sanoi Agneta iloisesti, kun hän huomasi minussa elon merkkejä ja samassa he tarjosiwat minulle wedellä seoitettua wiiniä, jota minä otin muutamia nielauksia ja toinnuin siitä täydellisesti.

„Mikä sinulle tuli, Fabian?" kysyi Agneta hiljaa, kun huomasi minun toipuneen.

„Minä en woi hywin — täällä on niin kuuma, haluaisin päästä kotia", sanoin hänelle, tietämättäni, mitä oikeastaan sanoin.

Kaikki katsoiwat, mikä enemmän, kuka wähemmin kummeksien minuun. Olipa tuo tapaus waikuttanut kaikkiin niin paljon, että tanssiminen loppui siihen ja itsekukin hankki kotiinsa lähtöä.

Kaikki nuorikot, jotka oliwat meiltä päin kotoisin, lähtiwät minun kanssani yhtä matkaa; siellä päin oli Warasenkin ja Agnetan asunto. Päästyänsä oman talon kohdalle, aikoi nuori herra lähteä Agnetaa kotiinsa saattamaan, mutta tyttö kielsi, sanoen tahtowansa huonosti woiwaa Fabiania kotiin saattaa. Siihen täytyi nuoren Warasen tyytyä, waikka hän mutisi joitakuita tyytymättömiä sanoja, joista en muuta kuullut kun: „no kaikkia! Eikö hän olisi yksin päässyt."

Niin lähdimme me Agnetan kanssa kahden kulkemaan tuota wiimeistä lyhyttä taiwalta, joka oli enää minun kotiini. „Nyt taikka ei koskaan", ajattelin minä sydämessäni. Minä ponnistelin woimiani, kokosin ajatuksiani, ilmoittaakseni rakkauttani, mutta eipä se ollut mikään helppo asia. Sydämeni sykki niin kowasti, että helposti sen jyskeen kuulin. Niin tawoin tulimme meidän portille. Siitä piti Agnetan palata takaisin, ja nyt särki minun sisällinen tuskani sulkunsa. Käännyin siis portilla kaunista saattajaani päin ja kuiskasin hänelle wapise-

walla äänellä: „Agneta! Joko olet sydämesi antanut tuolle mahtawalle kosijalle?“

„Ketä tarkoitat?“

„Nuorta Warasta“.

„Hyi, Fabian, mitä puhut! Sydäntäni en ole antanut kenellekään, sitä wähemmin Waraselle“, sanoi Agneta, ensipuoliskon lauseestaan nuhtelewaisesti, jälkimäisen puolisurullisesti.

„Minä rakastan sinua, olen rakastanut kauan; paljaasta luulosta, että sinut olin menettänyt, pyörryin äsken“, sanoin kuiskaten Agnetalle ja otin häntä kiinni kädestä.

„Jopahan wiimein sai sydämeni kauan toiwotun wastauksen. Paljon on se toiwonut, paljon odottanut, paljon kärsinyt ja hyljännyt. Sinulle on se, Fabian, ollut kauan auki, mutta nyt on sen tyhjyys loppunut, sillä sinussa löysi se wastimensa, minä luotan sinuun“, sanoi hän liikutetulla äänellä.

Minä likistin häntä hellästi rintaani wasten. Ei woinut Joulukuun tuima pakkanen sammuttaa eikä jäähdyttää sitä tulista ja palawaa rakkauden suuteloa, eikä sitä hehkua, joka molempien meidän sydämissämme paloi . . .

„Onko siellä pullossa enää mitään? ja tuo kynttilän korsi on taas niin pitkä — maistaisin mielelläni taasen herneen“, sanoi ukko äkkiä katkaisten siten kertomuksensa.

Minä ojensin hänelle pullon ja niistin kynttilän. Hän maisti taas wähän, mutta kuiwat laidat lienee ollut tuossa pullossa, sillä sen neste alkoi lähetä loppuansa.

„No, kuinkas sitte käwi?“ kysyin minä hätäisesti, sillä minun henkeäni oikein ahdisti, halusta saada tietää ukon elämän waiheet loppuun asti.

„Niin. Sitten erosimme me sillä kerralla, Agneta meni kotiinsa yksinään, sillä hän ei sallinut minun itseänsä saattaa, kun olin saanut niin äkkinäisen kohtauksen tuolla nuorten leikkipaikassa. Minä menin kamariini, ja se raskas taakka oli kadonnut, joka niin kauan oli minua painanut. Suru, murhe, ikäwä, kaikki, kaikki oliwat nyt kadonneet, sillä nyt tiesin

omistawani sen, josta olin niin paljon unekſinut, jonka tähden olin niin paljon puuhannut ja ajatellut. Minä panin maata ja pian olin suloiſessa ja wirkistäwässä unessa.

Huomenna oli iltapäiwällä koko kaupungissa puheen ainetta, sillä jokainen tiesi, että minä ja Agneta olimme — kihlatut. Nuori Waranen harmistui kowin tuon uutisen kuultuansa ja antoi peittelemättä tietää, minkälainen mies minä olin hänen rinnallansa.

Olen liian heikko kuwaamaan autuasta aikaa, jota nautin Agnetan parissa ne Joulun rauhat, jotka olin poissa yliopistosta.

Kun taas lukukausi alkoi, lähdin minä ylispistoon. Toisenlainen into, toisenlainen halu ja tarmo oli minulla nyt kuin ensimäisellä lukukaudella. Poissa oliwat nyt entinen kylmyys, alakuloisuus, kuulemattomuus ja yhtäkaikkisuus, ja oppiminen alkoi käydä entistä rataa. Eipä kauan wiipynyt, ennenkuin oppitowerini alkoiwat kummastuksekseni hawaita minussa taas muutoksen tapahtuneen. Oudotkin oppitowerit älysiwät nyt ett'en ollutkaan mikään juro ja pölkkypää.

Niin kului toiworikas ylioppilasaikani tawallista rataansa. Kaikki oppiminen oli minusta waan leikintekoa ja kaikki professorit ihmetteliwät nytkin hywää oppiani ja teräwää päätäni. Aste asteelta, päiwä päiwältä ylenin opissa ja maineessa ja jokaisesta onnestani oli Agnetalla tarkka tieto, sillä me ahkerasti waihdoimme kirjeitä. Lukukausien wäliajat olin aina kotipaikalla, rakkaan Agnetani ja omaisieni luona.

Yhtä kyytiä luin wiisaustieteen maisteriksi ja erosin sitte korkeoilla oppilauseilla ja suurella maineella yliopistosta.

Tähän asti on elämäni ollut pelkkää onnea ja sulaa autuutta, mutta minä pyydän teitä: älkää wäsykö, kuunnelkaa minua loppuun asti, muutoin ette käsitä nykyistä tilaani!" sanoi ukko, keskeyttäen taaskin hetkeksi kertomuksensa.

„Puhukaa, puhukaa waan, en minä wäsy! minä juuri

haluan kuulla elämänne tapaukset loppuun asti kaikkineen", sanoin ukolle innossani.

„Niin", alkoi taas ukko, „Tuo suuri menestykseni ja maineeni sekä se suuri kunnioitus ja ylistys, joka kaikkialta tuli osakseni, synnytti minussa yhä enemmän itserakkautta ja kunnianhimoa. Oppineena, mainerikkaana ja kaikkien kunnioitettuna tulin yliopistosta kotipaikoilleni. Omaiseni iloitsivat, tuttawani ja ystäwäni iloitsivat, ja luulenpa, että koko isänmaani iloitsi onnestani ja toiwosta, mutta kaikkiaan enemmän iloitsi Agneta, sillä oliwathan kaikki surumme ja ilomme yhteiset.

Siihen aikaan ei ollut niin helppo saada lihawia wirkapaikkoja kuin nykyään. Saadakseni ominaista leipäpalaa ja waikutusalaa, wihitin itseni papiksi ja sain siinäkin tutkinnossa korkeimmat arwolauseet. Semmoisena määrättiin minut apulaiseksi kirkkoherra K:lle P:n pitäjääsen?

Kirkkoherra K. oli loistawa ja rikas mies. Hän oli monistellen perinyt wanhemmiltaan ja muulta rikkaalta suwultaan mahdottomat rikkaudet, ja muutoin oli hän kirkkoherrana wäkirikkaassa ja isossa pitäjässä, jonka lihawien lammasten keritsemisestä hän piti isompaa huolta kuin niiden ruokkimisesta. Niin kokoutuneiden rikkauksien nojalla elettiin perheessä ylellistä, melkeinpä howintapaista elämää. Kirkkoherra K:lla oli monta maataloa hallussa ja pappilakin oli tuon mahtawan sielunpaimenen tahdosta laitettu komeaksi kun palatsi. Asumahuoneet oliwat sisustetut mitä häikäsewimmällä loistolla, jonka moista en ollut koskaan ennen nähnyt. Lattiat oliwat peitetyt kallisarwoisilla matoilla ja seinät kalleilla tapeteilla; niiden päälle oli wielä ripustettu kalliita kuwamaalauksia ja tauluja. Akkunoita werhosiwat kalliit uusimmanmuotiset uutimet ja awaran salin katossa riippui pari uljasta kristallikruunua; kaikki huonekalut oliwat myöskin uusinta muotia ja niin muhkeiksi laitetut kuin suinkin mahdollista.

Hywin arwattawa on, että noin loistawassa ulkonaisessa

elämässä oli myös loistawat elämän tarpeetkin. Ruoat oliwat aina laitetut kaiken sen tieteen ja opin mukaan, jonka kaikenkieliset kokkikirjat sisälsiwät, ja muille harwinaisia herkkuja oli melkein jokapäiwä pöydällä. Kaiken sen lisäksi pidettiin hywä huoli, ett'ei huwituksia eikä seuraelämän huikasewaa woimaa puuttunut. Lakkaamatta pidettiin loistawia kemuja loistawan seuran kanssa, ja milloin eiwät muut olleet pappilassa, oliwat pappilaiset jossain munalla. Niin oli pappilan elämäki tullut semmoiseksi, ett'ei sen asukkailla ollut juuri muuta tekemistä kun kemuja, kestejä, tansseja, rekiretkejä ja muita semmoisia huwituksia nauttia.

Semmoinen oli sen perheen ulkonainen ja sisällinen elämä, johon minut äkkiä entisestä niukasta elämästäni siirrettiin.

Taloon tultuani otettiin minut kaikella kohteliaisuudella, kunnioituksella ja helleydellä wastaan; loistawasti sisustettu kamari annettiin minulle asuakseni.

Häikäsewän loistawa elämä sai minut kokonaan hurmatuksi. Entinen niukka elämäni ja melkein alinomainen taistelemiseni puutoksien kanssa, astuiwat nyt oikeassa baamussaan silmieni eteen ja sen walossa näin selwästi, mitä minä olin kärsinyt. Oi, kuinka wähäpätöiseltä ja onnettomalta tunnuin mielestäni kaiken tuon loistawuuden ja rikkauden rinnalla. Kaikki oppini ja maineeni tuntuiwat mielestäni semmoisilta, joilla ei ole mitään arwoa ulkokiillon ja hekuman rinnalla. „Mitä auttaa minua oppi ja suuri maine, kun minulta puuttuu rikkaus, joka ainoastaan woi tosiarwoa ja elämän mukawuutta ihmiselle antaa? Mitä auttaa oppi ja maine minua, kun minun pitää ajelehtaa toisen käskyläisenä niukalla palkalla ja toinen niittää minun työni hedelmän?" ajattelin itsekseni. Se oli wäärä ajatus, wäärä käsitys ihmisen onnellisuudesta, sillä wäärä elämänsuru ja rikkaudenhimo oli sieluni so'aissut. Sen olen kyllä jälestä päin monesti huomannut, mutta niin se kumminkin oli.

Se tieto ja tunto teki minut hirmuisen alakuloiseksi; olisinpa suonut olewani monen kymmenen peninkulman päässä koko talosta. Oi, kuinka mielelläni olisin suonut olewani Agnetani luona pienessä, waikka köyhäsäkin kodissa, yhdessä toimimassa ja häärimässä oman pienen ja wasta-alkawan perheelämämme edukſi, poissa kokonaan tuosta kadehdittawasta loistosta. Meillä olikin Agnetan kanssa semmoinen tuuma erotessamme wiimeksi, että kun minä saan wakinaisen paikan, me heti yhdistymme. Me olimme keskenämme ahkerassa kirjewaihdossa, ja sepä juuri olikin ainoa keino, joka minua wähänkin wiihdytti ja lohdutti tuossa synkässä ja alakuloisessa tilassani.

Pian hawaitsi talon wäki tuon alakuloisen tilani. He kokiwat kaikin tawoin poistaa synkkää mieltäni. Jokainen perheen jäsen erikseen ja kaikki yhteisesti, osoittiwat minulle semmoista ystäwyyttä, että minua ei ainoastaan kummastuttanut, mutta jopa häwettikin. He etseiwät alati minun seuraani ja laittoiwat minulle mitä huwitusta waan woiwat. Jos minä synkkämielisyydessäni wetäysin kamariini, pois muiden seurasta, en siellä kauwan saanut yksin olla, sillä kun he huomasiwat sen, arwasiwat he kohta asian laidan, ja pian oli joku perheen jäsen luonani; he näet luuliwat pelkän ikäwän olewan syynä surumielisyyteeni.

Prowastilla oli neljä naimatonta tytärtä ja yksi poika, ylioppilainen. Neidit oliwat kaikki kauneita, hentoja, hienosti kaswatettuja olennoita; tuntuipa siltä, että he owat puoliwälissä taiwasta, niin paljoa korkeammalla itseäni tunsin heidän olewan. He oliwat kaswatetut kaikessa elämän hempeydessä ja loistossa, mitä ikinä woidaan toiwoa ja antaa. Heidän ei ollut tarwinnut tottua mihinkään työhön tai toimeen; sillä oliwathan heidän wanhempansa rikkaat. He oliwat pienuudesta pitäin kaswatetut lellittelemällä, niin että he piankin oliwat käskijöinä eiwätkä käskettäwinä. Isommiksi tultuansa oli heidän waltansa niin suureksi kaswanut, että heidän pie-

ninkin oikkunsa täytettiin wähääkään estelemättä, semminkin kun heidän äitinsä oli lapsesta pitäin heidän puolellansa; jospa heidän isänsä wisuudessaan joskus wähän wastustelikin tytärtensä alinomaisia waatimuksia, eipä se kauas kuulunut äidin ja tytärten yksistä-neuwoin puoliaan pitäessä. Niinpä ei neideillä ollut muuta työtä, kun kulkea huwituksista toisiin ja näyttäytyä siellä aina uusimmanmuotisissa ja loistawimmissa puwuissa.

Silloin en tietänyt asiain niin olewan, mutta sittemmin sen kyllä tiesin, waan liian myöhään.

Niinkuin jo mainitsin, koettiwat uuden kotini jäsenet kukin kohdastansa poistaa minusta luultua ikäwää. Harwa ilta laitettiin niitä tai näitä kemuja ja huwituksia, ja joll'ei niitä ollut kotona, oli ne yhteisestä neuwonpiteestä ja tuumasta jossain muualla. Wierasten läsnä ollessa osoitettiin minulle erinomaista kunnioitusta, minut esiteltiin kaikelle pitäjään herraswäelle suurimmalla myötätuntoisuudella ja warowaisuudella, niin että piankin tunsin heidät kaikki.

Erään kerran tuli eräs herra meille iltahuweihin; hän oli talon wanha tuttu. Ennenkuin kukaan ehti minua hänelle esitellä, astui hän itse eteeni, kysyen: „ken on tämä nuori ja pulskea herra?"

„Maisteri L—m ja asessori M—n", esitteli samassa prowasti, meidän molempien isäntämme.

Me terwehdimme toisiamme.

„Maisteri jo noin nuorena!" sanoi wieras herra kummastellen ja katsoen minua tarkasti silmiin. „Niin, niin. Olenhan sen lukenut „tidningeistä," että maisteri L—m on suorittanut loistawasti maisterin tutkinnon", lisäsi hän sitte. Hän on myös jo walmis pappi ja on nyt minun apulaisenani; hänestä tulee professori", ehätti prowasti sanomaan.

„No, eihän mitä!" sanoi wieras herra, tuli ja tarttui

toistamiseen käteeni. „Toiwotan onnea pyrinnöillenne! Teitä odottaa loistawa ja kunniarikas tulewaisuus," jatkoi hän.

Minä tunsin, että weri nousi päähäni ja kaswoihini. Minua oli imarreltu, oli kutkutettu itserakkauttani, mutta se soi kumminkin niin suloiselta korwissani. Waikka niin oli asiat, häpesin kuitenkin hieman niin julkista ja korkeaa kiitosta ja toiwoa. Minä silmäsin ympärilleni. Toinen talon keskimäisistä neideistä, Wendla nimeltä, seisoi likitienoissa minua. Satuin katsomaan häntäkin silmiin. Siinä seisoi hän punottawana ja kauniina, niinkuin aamun koitossa nousewa aamuruusko, ja selwään huomasin, että hänkin oli punastunut tawallista enemmän. Miksi? Oliko hänkin punastunut samasta syystä kuin minäkin? Oliko sama toiworikas imartelu koskenut häneenkin niin sywältä kuin minuun? Wielä: oliko asiansa sama kuin minunkin — hänestä tulee professori — teitä odottaa loistawa ja kunniarikas tulewaisuus — Wendlan punastuminen, nepä oliwat asioita, jotka saiwat minut niin pyöräle ja semmoiseen häiriöön, että katsoin parhaaksi wetäytyä oman kamarini yksinäisyyteen.

Itserakkauteni oli herätetty uuteen eloon ja minä rupesin oiwaltamaan, että minäkin olin joku — niin, niin — professori — loistawa tulewaisuus — Wendla — niin, niin.

Juuri noiden tunteiden riehuessa paraaltansa, aukeni owi ja postipoika astui sisään.

„Tässä olisi maisterille kirje", sanoi hän, samassa ojentaen minulle todellakin semmoisen.

Wapisewalla kädellä otin minä kirjeen wastaan. Poika meni.

Päällekirjoituksesta jo huomasin tulleen kirjeen olewan Agnetalta. Woi, woi, kuinka sydämeni tykytti ja käteni wapisiwat kirjettä awatessani. Niinkuin olin aawistanutkin, oli kirje Agnetalta. Siinä hän kainosti ja ujosti ilmoitti uskollisen ja lämpimän rakkautensa, sekä suuren ikäwänsä, jota hän ei ole kyllälsi woimakas wastustamaan. Samassa hän myös

ujosti ilmoitti, ett'ei olisi tarwis odottaa niin kauan, että minä saisin wakinaisen paikan, „sillä", sanoi hän, „woimmehan elämämme alottaa wähemmästä ja emmehän kumpikaan ole paljolle oppineet." Lopuksi pyysi hän hartaasti minua kirjoittamaan hänelle jonkun riwin ikäwänsä lohdutukseksi.

Ei yksikään kuolewainen arwaa, minkälaista tuskaa minä nyt tunsin sydämessäni. Professori — loistawa tulewaisuus — Wendla — Agneta — ei, ei — loistawa — Wendla — Agneta wielä sittenkin — nehän ne oliwat ne erilaiset liekit, joita erilaiset palkeet puhalsiwat erilaisilla tuulilla yht'aikaa sydämessäni leimuamaan; totinen rakkaus, loistawa tulewaisuus ja kunnianhimo taisteliwat siellä.

Tuommoisen sisällisen tunteen raiwotessa, tuli ulkonainen asemanikin niin tukalaksi, että hiki päältäni juoksi. Minä käwelin akkunan luokse ja awasin sen. Siinä olin jäähdyttämässä polttawaa otsaani, kun owi aukeni ja sisään astui — Wendla!

„Nyt juuri alkaa tanssi. Pyydän, olkaa hywä ja tulkaa seuraan! Kaikki kaipaawat teitä", sanoi hän huoneesen tultuansa.

Minä käänsin kaswoni häneen päin, waikka tunsin, että niitä wielä joko poltti tahi paleli.

„Herra Jumala!" huusi hän säikähtyneenä. „Mikä teitä waiwaa, kun olette noin kalpeana? Sanokaa, miten woimme olla teille mieliksi, ja me koetamme kaikin tawoin poistaa epäkohdat", lisäsi hän.

„Minua on kaikella ystäwyydellä ja rakkaudella kohdeltu — liiaksikin", änkytin hänelle.

„No, mikä teitä sitte waiwaa?" kysyi hän ja katsoi terästi ja osanottawasti minua silmiin.

„Sydämen suru", wastasin minä.

„Noin nuorella professorilla ei ole syytä suruun, kaikki on hänelle altisna", sanoi hän, katsoen yhä minua silmiin; luulenpa noiden silmäyksien tunkeutuneen sydämeni läpi.

„Minä en woi hywin, enkä woi ottaa osaa tanssiin", sanoin hänelle.

„Minä ymmärrän. Te olette saaneet kirjeen, siitä mielen häiriönne; te tarwitsette yksinäisyyttä", sanoi hän ja meni.

En tiedä, mitenkä sen kanssa oli. Minä halusin yksinäisyyttä, miettiäkseni nykyistä tilaani, minä olin sen ilmoittanut hienosti Wendlalle ja yhtäkaikki tuntui siltä, että hänen olisi pitänyt aina olla tykönäni.

Toiset rupesiwat tanssimaan. Minä kuulin kiihkeän musiikin tanssihuoneesta, kuulin tasaiset, tahdikkaat ja keweät jalkojen liikkeet, mutta minä, niin hajamielisenä kuin wielä olinkin, rupesin kirjoittamaan wastausta Agnetalle.

Minä luulen, että sisällisessä taistelussani oli Agneta woiton pitänyt ja pois tieltään syysnnyt professorit, loistawat tulewaisuudet, Wendlat ja muut, jotka olisiwat rakkaudellemme haitalliset; siinä mielessä warmaankin rupesin kirjoittamaan. Minä koetin järjestää sanat ja lauseet järjellisesti. Minä koetin ilmoittaa ja wakuuttaa hänelle todellista rakkauttani, kehoitin odottamaan wielä kärsiwällisesti, kyllä wielä muka asialle hywä loppu tulee, kun oma paikka saadaan, sillä muutoin olisi muka eläminen mahdotointa.

Mitenkä lieneekin asia ollut, mutta seuraawassa postissa sain minä Agnetalta kirjeen, jossa sain wastaan ottaa nuhteita — Agnetalta! Hajamielisyydessäni oli kirjeeseni tullut muutamia epäselwiä lauseita, jotka hänen tarkka aistinsa kohta huomasi lähteneeksi jaetusta sydämestä.

„Rakas ystäwäni!" kirjoitti hän muun muassa. „Kuinka saatatkaan sinä suuressa ikäwässäni kirjoittaa minulle semmoisia lauseita kuin: „minä toiwon woiwani rakastaa sinua kuolemaani asti" ja „en ymmärrä itsekään, mitä oikeastaan sinulle kirjoittaisin". Sinä siis tahtoisit minua rakastaa, mutta et woi! Niinkö? Sinä et sano tietäwäsi, mitä minulle kirjoittaisit, mutta minäpä tiedän: kirjoita minulla, ett'et sinä ainoastaan *tahdo*, mutta että sinä *woit* minua rakas-

taa kuolemaasi asti; kirjoita minulle, että pian wietämme häitämme, ennen wakinaisen paikan saamista; kirjoita niin, enempää en sinulta waadi! Woi, Fabian! Mikä sinut on tehnyt noin hajamieliseksi ja kummalliseksi!"

Wasta tuon kirjeen saatuani huomasin, kuinka huonosti olin osannut salata sydämeni silloista häiriötä. Istuin siis paikalla kirjoittamaan Agnetalle tyynemmällä mielellä wastausta ja lupasin woiwani rakastaa ainoastaan häntä, kuolemaani asti; samalla lupasin hänelle myös pian häitä.

Noiden tapausten perästä tuli elämäni entiselleen. Ensimäinen rakkaus oli woittanut wakawamman sijan sydämessäni tuon myrskyn jälkeen, semminkin kun järjellisemmästi rupesin miettimään Wendlan asiaa. Minä pidin itseäni melkein houkkana, kun olin antanutkaan Wendlan tuonnoisen punastumisen ryöstää rauhan rinnastani. Eihän hän ollut millään muulla tawalla osoittanut erinomaisempa suosiota minua kohtaan. Kerran kyllä oli hän sanonut minua „nuoreksi professoriksi", eihän sekään merkinnyt mitään, sillä olihan hänen isänsäkin samana iltana sen julkisesti lausunut.

Asiat noin harkittuani, lankesin entiseen suru- ja synkämielisyyteeni, mutta se suruni ei kuitenkaan enää ollut pelkkä suru onnen epätasaisesta ja'osta, siinä oli jo puoleksi pettyneen toiwon surua. Minä näin yhä suurempana sen juowan, joka oli minun ja talonwäen elämän wälillä, ja yhä isommaksi käwi se wäli ja korkeus, jonka tunsin olewan itseni ja talon neitien wälillä, ja minua oikein poltti heidän läheisyytensä; sen tähden kartoin heidän seuraansa ja heidän kanssaan keskustelua niin paljon, kuin waan woin.

Nyt juuri tuli ensimäinen saarnawuoroni. Saarnani aineena ja ydinnä oli, kuinka epätasaisesti korkein sallimus ja kaitselmus on onnen jakanut ihmisien kesken ja kuinka sillä tarkoitetaan meidän hywäämme. Minä kehoitin ihmisiä tyytywäisyyteen puutoksien ja kärsimisien alla. Sanat tuliwat woimallisesti ja sattuwasti, sillä ne wuotiwat sydämestä, joka

luuli kaikkein enimmän kärsiwänsä onnen epätasaisuudesta. Mutta tuosta kärsiwällisyyteen ja tyytywäisyyteen kehoittamisesta ja siitä lohdukseta, että kärsimykset owat meidän hywäksemme, jäi saarnaajan oma sydän aiwan osattomaksi, ne oliwat aiotut muille.

Ihmiset kiitteliwät minun saarnaani, ja tulipa eräs akka jo kirkkomaalla luokseni; hän otti minua kädestä kiinni ja toiwotti, että Jumala wahwistaisi minua eteenkin päin! Mutta missä? Siinäkö, kun olin melkein parjannut korkeinta kaitselmusta ja Jumalan wiisasta järjestelmää wastaan nurkunut? Kun tulin kotiin, kiitettiin minua sielläkin, erittäinkin Wendla, joka tuli ja otti minua kädestä kiinni hänkin ja melkein wesissä silmin kiitteli minua „erinomaisen kauniista saarnastani"; lieneekö hän tuon saarnani kautta wielä korkeammassa määrässä tullut tuntemaan oman korkean arwonsa ja asemansa?

Niin kului aika. Eräänä iltana sain minä prowastilta käskyn tulla hänen kamariinsa. Minä menin nöyränä ja ujona sinne. Prowasti oli miettiwän ja ylewän näköisenä wetelemässä sawuja pitkäwartisesta merenwaha-piipustansa. Hän wiittasi minua istumaan; minä tottelin.

„Minä olen hawainnut, että te olette erinomaisemman raskasmielinen. Olemme koettaneet saada sitä teistä haihtumaan, mutta tähän asti ei se ole onnistunut. Teillä on sekä oppia että lahjoja ja sentähden ei minun mielestäni olisi teillä syytä suruun. Sitä poistaakseni olen aikonut ehdotella teille työtä wäliajoiksi. Ettekö tahtoisi, eri maksoa wastaan, ruweta opettamaan minun tyttäriäni Ranskan kielessä?" sanoi prowasti ja katsoi minua teräwästi silmiin.

„Kuka, minäkö! Halpa minä olen teidän neitienne opettajaksi", sanoin minä säikähdyksissä ja peräti hämilläni.

„Oh! Älkää niin sanoko. Mies semmoinen kuin te, jolla on niin paljo oppia ja mainetta, kelpaa kaunistukseksi waikka minkälaiseen perhe- ja seuraelämään. Pääasia on waan se, suostutteko tarjoukseeni wai ettekö?" sanoi prowasti.

Minä otin ujosti prowastin tarjouksen wastaan, ja puoli raskasmielisyyttäni oli kadonnut, sillä olinhan kuullut kelpaawani waikka minkälaisen seura- ja perhe-elämän kaunistukseksi. Aiwan wapaasti päätimme jo huomenna alkaa.

Minulle ruwettiin nyt osoittamaan aina isompaa rakkautta ja ystäwyyttä, sekä wanhusten että neitien puolelta. Oppiminen alotettiin niinkuin oli aiottukin, eiwätkä neidit woineet kyllin kiittää, kun sallimus oli heille lahjoittanut niin oiwallisen, mieluisan opettajan.

Tunnustaa täytyy että ikäwäni, oman mitättömyyteni tunto ja samassa surumielisyyteni alkoiwat haihtua. Minä olin saanut työtä, jossa woin näyttää oppiani ja kykyäni, wieläpä itseäni niin paljoa ylempänä olewassa perheessä, ja se palautti minuun jälleen arwoni tuntoa. Oppiminen käwi hywästi ja tietysti myöskin opettaminen. Neidit oliwat luonnonlahjain puolesta kaikin puolin täydellisesti muodostuneita ihmisiä; erinomattain oli heillä hywät henkiset lahjat ja suuri kyky omistamaan henkistä kehitystä.

Kaikista etewin oli — Wendla, joka myöskin oli halukkain ja hartain oppimaan. Usein tuli hän yksinäänkin minun kamariini ja pyysi minua opettamaan erikoistunneillakin. Siihen minä suostuinkin, sillä rupesipa hänen läsnä-olonsa minua miellyttämään. Entiset aaweet, entiset toiweet tulewasta suuruudestani rupesiwat taas saamaan sijaansa sydämessäni. „Hänestä tulee professori, Teitä odottaa loistawa tulewaisuus, Wendlan punastuminen silloin illalla ja hänen lauseensa: nuori professori ja: mies semmoinen kun te, jolla on niin paljo oppia ja mainetta, kelpaa kaunistukseksi waikka minkälaiseen seura- ja perhe-elämään", alkoiwat kuwastella ja kangastella jälleen mielessäni ja soida korwissani. Mitenkähän lienee ollutkaan mutta samassa suhteessa, kuin nuo mielipiteet ja ajatukset saiwat minussa waltaa, kylmeni myöskin rakkauteni Agnetaa kohtaan.

Wendlan yksityistunnit tiheniwät tihenemistään yhä ja

alkoiwat miellyttää minua niin suuresti, ett'enpä olisi enää suonutkaan muita tahi yhteisiä opetustunteja olewan. Wendla olikin iloinen ja haasteli niin wapaasti ja awonaisesti. Hän ei näyttänyt pitäwän omasta arwostansa mitään, mutta sitä enämmän minun; hän oli sangen miellyttäwä ja wiehättäwä olento.

Erään kerran olimme taas noilla yksityistunneilla. Yht'äkkiä sanoi Wendla: „minäpä tiedän jotain semmoista, jota ette ehkä luule minun tietäwänkään."

„No mitä se sitte olisi?" kysyin häneltä melkein säikähtyneenä.

„Jos lupaatte olla pahastumatta, niin sanon."

„Lupaan, minä en pahastu."

„Teillä on kihlattu morsian, ja hän se juuri pitää teidät murheellisena", sanoi Wendla ja katsoi weitikkamaisesti minua silmiin.

Minä punastuin, minä wapisin. Todellakin tiesi Wendla semmoista, jota en luullut hänen tietäwän; enkä olisi sitä suonutkaan. Suurella huolella olin salannut kihlaukseni, ensin rakkaudesta Agnetaa kohtaan, sittemmin muista syistä, jotka jo olette kuulleet. Hywin kyllä olin oiwaltanut, ett'eiwät siwistyneen säädyn kihlaukset woi kauwan salassa pysyä, ainakaan ympäristöllä, mutta en luullut sen tiedon niin kauksi tulleen. Niin ei kumminkaan ollut, Wendla oli saanut kirjeessä tiedon eräältä ystäwältänsä kotipaikoiltani ja nyt ehkä jo koko talon wäkikin tiesi sen.

„En minä ole erinomaisemmasti sitonut sydäntäni keneenkään", sanoin hänelle selitykseksi, tietämättäni kuitenkaan, mitä oikeastaan sanoin. Woi, woi, se oli walhe, wapaaehtoinen walhe, sillä olinhan sitonut sydämeni erinomaisemmasti nuoruuteni ystäwään — Agnetaan.

Tuommoisissa mielipiteissä ja toimissa kului joku aika. Taasenkin tuli pappilaan suuret kemut. Wieraita tuli paljo, kaukaa ja läheltä, tietysti arwokkaita. Suuret tanssit toimi-

tettiin illan kuluksi. Sitä ennen keskusteltiin niitä näitä, ja olipa pappilan neideillä jo tilaisuutta näyttää Ranskan kielen taitoansa. Kaikki kummailiwat, miten he oliwat sitä nyt oppineet, sillä tietty asia oli, ett'eiwät he sitä ennen osanneet.

„Meillä ei ole nykyään waikea oppia mitään, sillä meillä on oppinut maisteri kotona, joka woipi opettaa waikka mitä", sanoi prowasti imartelewasti.

Niin prowasti, mutta minuun se ei ollut waikuttamatta, sillä se lause lisäsi yhden naulan minun kunnianhimooni. Sitä alkoikin heti tulla, sillä kaikki oudotkin wieraat katsoiwat kummastuksella ja kunnioituksella niin pätewästi ylistettyyn, oppineesen opettajaan.

Tanssi alkoi. Melkein heti menin Wendlan luokse ja kumarsin kohteliaasti; luulinpa hänen silloin punastuneen. Hän riepsahti heti ylös ja tarttui tarjottuun käsiwarteeni. Hurjassa ja kiihkeässä walssissa kiidimme ympäri awaran salin lattiaa. Wauhti kiihtyi kiihtymistään ja keweänä ja notkeana lensi Wendla kanssani kuin taiwainen haamu; luulinpa, ett'eiwät hänen jalkansa koskeneet lattiaan ollenkaan.

Kun heitimme tanssimme, oli koko seura ikäänkuin huumauksissa ja huumauksissapa lienemme olleet itse tanssijatkin. Siinä seisoi Wendla hentona ja notkeana, ja minusta tuntui, juurikuin joku taiwianen olento olisi ollut likelläni.

„Se oli kaunis tanssi, sen uljaampaa ja wiehättäwämpää paria ei saata koskaan permannolle astua", sanoi joku jouksta wihdoin. Siitä kuulin, mitä syrjäiset tanssista ja tanssijoista pitiwät.

Siitä hetkestä pitäin en muuta ajatellut kuin — Wendlaa; hän oli tästä lähtien kaikkien ajatuksieni ja pyrintöjeni keskipisteenä, alkuna ja loppuna. Hän oli kerrassaan woittanut sydämeni ja muusta ei ollut minulla nyt tekemistä kuin: woitanko minä hänet? Minä tosin olin huomaawinani kaikista asian haaroista, että Wendla osoitti minulle myötätuntoisuutta,

mutta minulla ei ollut waan woimia ilmoittaa hänelle rakkauttani.

Mainittawa on, että asiaini tuolla kannalla ollessa, sain Agnetalta kaksi kirjettä, joissa hän lämpimillä sanoilla ilmoitti yhä kestäwän rakkautensa ja ikäwänsä, mutta kylmiä, ikäwiä oliwat ne nyt minulle. Minä poltin kirjeet heti, kun sain ne luetuksi, ett'eiwät muut näkisi niitä, sillä minä oikein häpesin niitä; molemmat kirjeet jätin wastaamatta.

Niin kului taas joku aika mieltä jännittäwässä ja tukalassa tilassa.

Kesä oli. Eräänä päiwänä oli koko pitäjään herraswäki teiskaamassa *). Minä käwelin yksinäni ajatuksiini waipuneena. Silloin tuli Wendla luokseni ja sanoi: „Te, maisteri, olette epäkohtelias naisille ja samassa huono kawaljeeri."

„Kuinka niin?" kysyin minä hämmästyneenä ja wähän säikähtyneenä.

„Te ette suo niin paljoa hywää turwattomalle neidille, että ojentaisitte hänelle käsiwartenne", sanoi Wendla.

„Oh! Eikö sen suurempaa nuhdetta?" sanoin ja tarjosin hänelle käsiwarteni. Hän tarttui siihen ja niin lähdimme yhdessä; olisinpa suonut silloin olewamme kahden kaikkiansa.

Waikka olimmekin niiden seurassa, jolloin ei käynyt julkisesti ajatuksiaan lausuminen, olin kuitenkin Wendlan ketterästä käytöksestä ja lämpimästä puheesta saawinani uuden todistuksen hänen myötätuntoisuudestaan.

Illalla kun kotiin tultiin, oli Wendla niin innostuneena piaanoa soittamaan, ett'en häntä koskaan ennen ollut semmoisena nähnyt. Hän pyysi erittäin minua tulemaan kuuntelemaan hänen soittamistaan, ja minä otin ilolla kutsumisen wastaan. Keweänä kuin haamu, liiteliwät hänen pienet ja walkoiset kätösensä piaanon näppäimistön yli ja näyttipä siltä, kuin eiwät hänen hienot sormensa olisi ollenkaan koskeneet

*) Huwikäwelyllä (promenad). Kansan suusta otettu sana.

siihen. Kaikki Mozartin ja Mendelsohnin waikeimmat kappaleet soitti hän niin wapaasti ja ylewästi, että olisi hänen luullut ne jo oppineen kehtolauluinansa. Säweleet oliwat niin woimalliset, että minä jouduin tunteitteni waltaan. Minä kuulin niissä kosken hiljaista kohinaa, metsäpuron lirinää, tuulen huminaa ja lintujen wiserrystä — — ei, ei, nyt ajaa ukkonen ja kauhea raesade tulwii taiwaalta maahan — nyt, nyt, — nyt tippuu pelkkiä kyyneleitä ja murtuneen, särkyneen sydämen walitukset kuuluwat — no mutta älä itke, älä wuodata kyyneliä! nythän kuuluu pelkkää iloa, lohdutusta, toiwoa, luottamusta — w — ooi! olkaasta waiti, rakkauden enkeli jo leyhyttelee siiwillänsä ikuista lempeä ja rakkautta; hän pyyhkii ja kuiwaa pois nuot wasta tippuwat kyyneleetkin ja sydämet tuntewat sanomatonta iloa, autuutta ja rakkautta, ja lemmen unikukat rupeawat meitä waiwuttamaan tuoksullansa suloiseen uneen — huh, kun putosin kylmään weteen — — .

Tuommoisia tunsin Wendlan soittaessa ja niin haaweksiwassa tilassa olin, ett'en tietänyt, mitä ulkomaailmassa wiimeiseltä tapahtui.

Kukatiesi, kuinka kauan olisin ollut tuossa haaweksiwaisessa tilassani, mutta nyt juuri tuli Wendla minun luokseni ja kysyi: mitä minä pidin soitannosta.

Minä hawahduin, mutta kylmä wiima tuntui käywän wielä selkäpiini läwitse tuon äskeisen kylmään weteen putoamiseni tähden.

„Minä en ole ikinä ennen kuullut semmoista soittoa, minä kiitän teitä", änkytin wastaukseksi.

Siihen loppui se ilta, mutta minä tulin rakkaudesta kuumeesen.

Seuraawana päiwänä oli Wendlalla taas yksityistunti. Ranskan kielen lisäksi oli nyt tullut myös piirustus. Minä tunsin Wendlan läsnäolosta semmoisen rakkauden woiman, että hänestä tuntui käywän oikein pyhä hehku ja leikki. Nyt ruwettiin piirustamaan. Lieneekö Wendla tehnyt sen tahallaan,

sitä en tiedä, mutta hän ei waan saanut erästä kuwioa syntymään, jota hänen piti piirustaa, waikka kuinkakin olisimme koettaneet. Wiimein pyysi hän, että minä ottaisin häntä kädestä kiinni ja ohjaisin tuossa juonikkaassa piirustuksessa. Minä tein kuin pyydettiin: otin oppilaistani kädestä kiinni; se oli kuuma, se wapisi, sen tunsin aiwan selwään. Minä koetin ohjata kättä, mutta eipä kuwion walmistuminen onnistunut meiltä sittekään. Silloin tunsin wastustamattoman woiman ja halun ilmoittamaan rakkauttani.

„Minä rakastan teitä, rakastan kaikesta sydämestäni", kuiskasin hänelle niin hiljaa, että tuskin kuulin sitä itsekään, pitäen yhä kädestä kiinni ja katsoen häntä silmiin.

Wendla ei ottanut kättään pois ja minä tunsin, että hän hellästi puristi minun kättäni. Hän kallisti päänsä minun rinnoilleni ja minä suljin hänet syliini, ja siinä painoin minä hänen wapisewille huulilleen kuuman suutelon. Siinä kuiskasi hän minulle: „oi, älkää sanoko minua enää koskaan teiksi, sillä minäkin sanoisin teitä niin mielelläni sinuksi ja Fabianiksi."

„Olkoon menneeksi, sitä haluan minäkin", sanoin hänelle ja likistin häntä rintaani wasten.

„Minä olen kauan odottanut tuota sinulta, Fabian", kuiskasi Wendla.

„Minä en ole ennen uskaltanut."

„Miks'ei noin nuori professori uskalla."

Muiden pelon tähden emme uskaltaneet kauemmin maata toisiemme rinnoilla.

„Mutta mitä wanhempasi sanowat, kun saawat tämän tietää?" kysäsin, sillä nyt wasta juolahti mieleeni, että heilläkin oli jotain sanomista.

„He eiwät sano siitä mitään; se on heille suotawa asia", sanoi Wendla luottawasti.

Ei yksikään ihminen liene suurempaa onnea ja iloa

nauttinut koskaan maailmassa, kuin me nyt tunsimme; ainakin minun puoleltani oli asia niin.

Silloin rupesi kuulumaan askeleita, joku lähestyi minun tahi oikeammin meidän kamariamme. Tulija oli itse prowasti. Hänellä oli jotain erikoista asiaa minulle.

Minulla oli kylläksi tällä kerralla rohkeutta ja woimaa, ainakin enemmän kuin tawallisella ihmisellä. Ennenkuin prowasti kerkesi mitään sanoa, käwelin minä häntä wastaan ja sanoin: „antakaa anteeksi, herra prowasti, minä rakastan teidän tytärtänne Wendlaa ja hän rakastaa minua; juuri nyt olemme toisillemme tunnustaneet sen, saanko toiwoa teidän suostumustanne ja siunaustanne?"

„Onko se sinunkin tahtosi, Wendla?" kysyi prowasti hywin juhlallisen näköisenä.

„On, pappa", sanoi Wendla ujosti.

Prowasti nosti, silmänsä kattoon; näyttipä siltä, kuin hän olisi kysynyt neuwoa korkeudesta.

„Minulla ei ole siihen mitään wastaan sanomista", sanoi hän sitten, käwellen samassa Wendlan luokse. Hän otti Wendlan kädestä kiinni, tuli ja laski hänen kätensä minun käteeni ja sanoi: „olkoon tulewa elämänne onnellinen ja loistawa!"

Niin löyhästi saimme me isällisen siunauksen ja niin menimme me kolmikannassa saliin, minä ja Wendla käsi kädessä. Siellä ilmoitti prowasti koko herraswäelle, mitä oli tapahtunut ja meillä ei ollut muuta tekemistä kuin ottaa wastaan lukuisat onnentoiwotukset; erittäinkin oli Wendlan äiti niihin hywin harras.

Nyt olin mielestäni niin onnellinen, onnellisempi kuin kukaan koko maailmassa. Minä olin jo mielestäni walmis professori — nuori professori, jommoiseksi Wendla oli minua kerran kunnioittanut. Loistawa tulewaisuus ei näyttänyt ainoastaan odottawan minua, se leijaili jo aiwan silmieni edessä; tuntuipa siltä, että yletyin sitä jo käsin koskettamaan. Minulla

tuntui olewan niin paljo woimaa, oppia, neroa ja wiisautta, että todellakin uskoin woiwani kaunistaa koko ihmiskuntaa, eikä ainoastaan seura- ja perhe-elämää; jos ihmiset oliwat minua hywin imarrellen ylistäneet, tunsinpa arwoni nyt kenties kaksinkertaisessa määrässä; ei nyt painanut surumielisyys eikä mitättömyyteni tunto.

Seuraawaksi illaksi oli kutsuttu useita wieraita. Julkisesti tapahtui silloin meidän kihlauksemme.

Taasenkin sain minä Agnetalta kirjeen, jossa hän, kuten ennenkin, ilmoitti tulista ja uskollista rakkauttansa, ja kauheaa ikäwäänsä; myös paheksui hän kowin sitä, ett'en ollut wastannut hänen kahta wiimeistä kirjettänsä. Silloin wastasin hänelle, mutta minkälaiseksi tuo wastaus tuli, sen arwanette jo. Minä ilmoitin hänelle, että meidän kihlauksemme on nyt purjettu ja että hän saa wapaasti antaa sydämensä ja kätensä kenelle tahtoo. Woi, woi! En tietänyt silloin, että siten muserisin puhtaimman, wilpittömimmän ja rakastawimman sydämen, mikä koskaan Luojan kädestä oli lähtenyt; niin, mitä minä semmoisesta huolin, joka olin mielestäni niin korkealla.

Minun saarnani aineet kääntyiwät nyt aiwan toisenlaisiksi. Jumala on rakkaus. Hän rakastaa kaikkia ihmisiä ja antaa kaikkien ihmisien tuta rakkautensa woimaa. Jospa Hän joskus saattaa meitä kärsimäänkin ja odottamaan niin sitä suuremmassa määrässä antaa Hän sen perästä rakkautensa wuotaa ylitsemme. Eikä se kumma ollutkaan, että saarnani oliwat sensisällyksiset, sillä ne lähtiwät miehen sydämestä, joka niin werrattomasti rakasti — itseään ja — ja loistoa ja kunniaa, Wendlaa ja Wendlan — professoria. Kun minä tulin kotiin, kiitti Wendla minua nytkin; totta kai hänkin tiesi itseänsä rakastettawan.

Ennenkuin meidät oli ennätetty kuuluttaa ja wihkiä, sain minä Agnetalta näin kuuluwan kirjeen:

„Fabian!

Woi, Fabian! Minä en enää saa enkä woi kutsua

sinua rakkaaksi ystäwäkseni. Sinä olet murtanut ja särkenyt ainoan todellisesti sinua rakastawan sydämen, sillä sinä olet tallannut jalkojesi alle minun pyhimmät tunteeni — ainoan rakkauteni. En minä olisi, Fabian, sinusta semmoista uskonut! Ääretön kunnian ja hekuman himo on sinut so'aissut. Minä toiwon, että eläisit onnellisena, mutta ota wastaan kuitenkin tämä wiimeinen ystäwyyden osoitus, muistoksi entiseltä ja nykyään kowin sortuneelta, köyhältä ystäwältäsi

Agnetalta."

Kirjettä seurasi wähäinen suljettu mytty ja kun sen awasin, sisälsi se pienen kotelon. Minä wiskasin sekä kirjeen että kotelon kaappini salalaatikkoon, sillä se kaappi oli ainoa erikoinen omaisuuteni. Kätkemiseni tein sentähden, ett'ei minulla ollut aikaa niitä polttaa, sillä en olisi suonut kenenkään näkewän niitä. Ja jopa olikin aika kiire, sillä askelia kuului ja Wendla astui sisään. Hän ei huomannut minussa minkäänlaista mielen häiriötä, niin kylmä olin minä noille Agnetan wiimeisille ystäwyyden osoituksille. Niin, käwihän se laatuun minulta, joka olin niin korkealla ja jota odotti niin loistawa tulewaisuus; mitäpä huolinkaan minä yhden sydämen särkymisestä; mitäpä huolinkaan minä wanhan, kuluneen rakkauden wiimeisestä walituksesta, waikka olinkin kerran luwannut hänelle ikuista rakkautta, ikuista uskollisuutta, waikka olinkin sanani syönyt, lupaukseni rikkonut, ja surkeasti hänet petänyt. — — Onko siellä pullossa enää mitään? Kieleni kuiwuu niin kowin ja sydämeni käypi kowin murheelliseksi, herne minua taas wähän wirwoittaisi", sanoi hän sitte äkkiä.

Minä annoin hänelle pullon ja hän nurisi siitä wiimeisen pisaran.

„Tuokin jo loppui; nyt saa pullo olla missä tahansa ja tuo kynttiläkin kohta loppuu ja sitte tulee pimeä, niin pimeä, ja se on niin ikäwää; niistäkää sitä wielä, sen karsi on taas pitkä", sanoi hän sitte.

„Eikö Agneta sitte yhtynyt nuoren Waraſen kanssa?“ kyſyin häneltä hätäiſesti, ſillä ſydäntäni oikein ahdisti, kuunnelleſſani ukon elämän tapahtumia.

„Woi ei, ſitä ei hän tehnyt, mutta te ſaatte tietää kaikki, kun waan jakſatte minua kuunnella“, ſanoi ukko, nähtäwästi ſurumieliſenä.

Minä wakuutin, ett'en kyllästyiſi hänen kertomukſenſa kuuntelemiſeen, waikka ſe oliſi kuinka pitkä.

„Niin“, alkoi taaſenkin ukko. „Kauan emme olleetkaan Wendlan kanſſa kihloiſſa, ſillä wuoden ajalla olimme kihlatut, kuulutetut ja wihityt. Häät pidettiin yhden komeat morſiamen kotona ja meille toiwotettiin onnea ſadoista ſuista.

Juurikuin olimme ſaaneet häämme wietetyksi, ſain minä määräyksen toiſeen paikkaan, apulaiſeksi eräälle kappalaiſelle. Ennen ſinne muuttoamme käwin minä jo ſiellä, laittamaſſa tulewaa aſuntoamme niin mukawaksi kuin ſuinkin mahdollista. Tuo kaukana, ylimaan ſalolla olewa kappalaiſen wirkatalo ei ollutkaan ſemmoinen howi kuin ſe, joſſa Wendla oli kaswanut ja joſſa minäkin olin wiime ajat oleskellut. Talo oli waan tuommoinen wanha, riutunut talo, aſuinkartano yksi ja matala, joſſa ei ſuinkaan liikoja huoneita ollut: pieni ſalin-tapainen, kolme kamaria ja kyökki, ſiinä kaikki; eipä aiwan kaikki, ſillä kartanon toiſeſſa päässä oli harjan alla matala yliskamari, jopa niin matala, että ſeiſoeſſaan huoneen lattialla, koski pää melkein kattoon. Sen ſaimme me aſuakſemme. Kun me tulimme yhdeſſä tuohon uuteen kotiimme, ſaatin minä waimoni ſuorastaan hänelle aiottuun huoneeſen.

„Jumala minua armahtakoon! Tämmöiſeſſäkö harakan peſäſſä minun pitää ruweta aſumaan?“ ſanoi Wendla huoneeſen tultuanſa.

Tunnustaa täytyy, että tuo nuoren waimoni lauſe ſoi hywin pahalta korwiſſani, waikk'en ſilloin wielä tietänyt, että ſe oli alkuſoitto tanſſiin. Minä olin tehnyt, mitä olin woinut, aſumukſemme eduksi, enkä luullut waimollani olewan ſyytä

enempää waatiakaan, sillä odotin häneltä yleisien asioiden tietoa niin paljon, ett'ei kaikilla ihmisillä ole yhtä mukawat asunnot, eikä yhtä hywä toimeentulo.

„Sinä, Wendla, et puhu nyt toimellisesti!" sanoin hänelle nuhtelewaisesti, katsoen häntä samassa hellästi silmiin.

„On minulla sen werran toimellista puhetta, ett'en minä rupea asumaan tämmöisessä hökkelissä, joka on hatara ja pieni kun lintuhäkki", sanoi hän ikäänkuin uhalla.

„No, mutta mistä tässä nyt sitte parempi asunto otetaan?" sanoin minä puoli hämmästyksissäni.

„Jostakin muualta", sanoi hän ja siihen puhe sillä kerralla loppui.

Niinkuin jo mainitsin, oli tuo seurakunta ylimaan seurakuntia ja siellä elettiin hiljaista, köyhää elämää. Maat olivat karuilla maan selänteillä, jonkatähden seurakunnan asukasten wiljelykset olivat pienet ja niukka-antoiset; ja lisäksi käwi paikkakunnassa halla useammasti wieraina kun muualla. Wanha pastori perheensä kanssa oli seurakunnassa ainoana herraswäkenä, sillä muut wirkemiehet eiwät liene halunneet sinne asettua, he kun tawallisesti hakewat lihawia laitumia. Wanha pastori oli koko parhaan ikänsä ollut seurakuntansa paimenena, sillä ei hän hennonnut sanankuulijoitansa jättää, joiden kanssa hän oli niin paljon kärsinyt. Hän oli heitä etsinyt mökistä mökkiin, huoneesta huoneesen ja kokenut liewitellä ja täyttää heidän sekä henkisiä että ruumiillisia puutoksiaan ja tarpeitaan. Sentähden rakastiwatkin seurakuntalaiset uskollista paimentansa kaikella rakkaudella, mikä ihmiselle suinkin on mahdollista, mutta ilot, ja surut oliwatkin opettajalla ja seurakuntalaisilla yhteisiä.

Yhtä harwinaisia kun siwistyneet perheetkin paikkakunnassa oliwat myöskin herkkuruoat pappilan pöydällä, sillä niitä ei ollut ollenkaan; mitäpä tietä ne olisiwatkaan kulkeneet tänne syrjäänmaan saloihin? Ja pappilassakin syötiin waan, mitä paikkakunnan niukka ja karu maa antoi.

Semmoiseen paikkakuntaan ja keskuuselämään tulim-

me me nyt siirretyksi. Ei mitään seura-elämää, ei mitään humua tai soitantoa, ei mitään herkkuja tai loistawaa elämää; köyhyyttä, yksinkertaisuutta waatteissa ja tawoissa, yksinkertaisuutta ruoassa ja juomassa, niitä waan oli wiljalta.

Kauwan ei waimoni tarwinnut tutustua uuden elämänsä oloihin, ennenkun hän ymmärsi kaikki, ja yhä synkemmäksi, yhä mustemmaksi käwi hänen mielensä.

Wasta wiikon päiwät olimme olleet uudessa kodissamme, kun hän sanoi minulle kamarissamme:

„Minä en rupea asumaan täsfä karhujen maassa."

„No, missäs sitte?" kysyin häneltä säikähtyneenä.

„Menen kotiin."

„Mutta nythän olet juuri kotonasi", rohkenin hänelle muistuttaa.

„Tämmöinen koti ei ole minun eikä yhdenkään siwistyneen ihmisen koti", sanoi waimoni.

„Woi, kun sinä puhut mielestäni sopimattomasti! Minkäpä me siihen nyt woimme, kun sallimus on meille tällä kerralla tämmöisen kodin antanut", sanoin hänelle.

„Huono sallimus", murahti siihen waimoni.

Hän ei puhunut sen enempää, sillä hän lienee huomannut olewan siinä minulle liiaksikin, ja liiaksi siinä olikin.

Minä rakastin nuorta, kaunista waimoani kaikella nuoren awiomiehen tulisella rakkaudella. Minä olisin suonut hänelle täydestä sydämestäni kaikkea hywää ja mukawuutta, mitä ikinä maailmalla on antaa, mutta tämän parempaa ei ollut minulla tarjota, waan siihen ei hän ollut tyytywäinen, sen näin ja kuulin aiwan selwästi. Se kummastutti ja pahoitti minua kowin. Minä koetin huwittaa waimoani miten woin: minä luin hänelle kertomuksia ja romaaneja ja kehoitin hänen itsensäkin niitä lukemaan aikansa kuluksi, mutta niistä ei suurta apua tullut, hän oli waan apea ja synkkämielinen.

Kauan ei meidän käynyt oleminen yhdessä ruokalaissa talon perheen kanssa, sillä waimoni tyytymättömyys kaswoi

kaswamistaan. Seuraus eroamisesta oli se, että saimme heti ottaa pii'an ja hänkin tarwitsi ruokaa, waatetta ja palkkaa, joista waan karttui menoja. Waimoni, joka oli kaswatettu hemmoitellen ja lellitellen sekä työttömänä, ei kyennyt, ei osannut, eikä tahtonut — minä en tahdo sanoa: wiitsinyt — tehdä mitään pienen, wasta-alkawan elämämme edukſi. Kaikki ruokakomento, puhtaus ja muut askareet oliwat muiden warassa, ja pienimmätkin waatteukſen tarpeet piti toimittaa kyläſſä. Se kaikki oli tuiki edutonta pienelle kappalaiſen apulaiſen palkalle.

Enſimältä en minä pitänyt ſitä minään wikana enkä puutokſena, ſillä unekſinpa minä täälläkin tuota loistawaa tulewaiſuutta ja kunniakasta profeſſoria, waikka kyllä ne utukuwat näyttiwät jotenkin kauas paenneen näiltä ſydänmaan ſaloilta. Sentähden luulin minä tuon profeſſorin rouwan työttömyyden olewan oikeutetun. Mutta pian oliwat ſeuraukſet näkösällä: pieni apulaispalkka-kaſſa rupeſi toimettomuuden ja työttömyyden tähden kärſimään kowasti, ja mikäli kaſſa kärſei ja kutistui, tuliwat puutokſetkin meille, ja wiimein oliwat ne alinomaiſina wieraina.

Waimoni tyytymättömyys kaswoi waan yhä. Kun olimme wuoden päiwät olleet ſydänmaan ſeurakunnaſſa, käwi se niin ankaraksi, että minun täytyi Tuomiokapitulilta pyytää päästäkſeni ſieltä johonkin toiſeen paikkaan. Mitä olin pyytänytkin, myönnettiin minulle. Weſisſä ſilmin erkanin hywästä, wanhasta paſtoriſta ja niin me muutimme. Majanmuutto oli kyllä nyt tehty, mutta elämän ja palkan muutosta ei tullut, eikä profeſſoria ja loistawaa tulewaiſuutta näkynyt, ei kuulunut.

Wuoden aian tuossa toiſessa paikassa oltuamme, syntyi meille kaunis ja terwe poika. Minä iloitſin suuresti uudesta perheemme liſäyksestä ja melkeinpä lienee waimonikin niin tehnyt. Mutta waikka luonollinen äidin rakkaus saikin hänet hetkeksi iloitſemaan ja rakastamaan lastanſa, tuli kuitenkin

aiwan pian elämän suru — loistawan elämän suru hänelle jälleen takaisin, wieläpä kaksinkertaisena. Nyt oli tullut uusia murheita, uusia huolia, uusia elämän tarpeita, mutta ei uusia — tuloja, siinä hänen surunsa syy. Minä koetin häntä lohduttaa nytkin, miten ikään woin, mutta kaikki oli turha. Niin, minä en tietänyt nytkään oikeaa syytä hänen surunsa, waikka luulin sen tietäwäni.

Erään kerran sanoi hän minulle: „et sinä woi minua säätyni mukaisesti elättää".

Minä kyllä wawahdin tuosta sanasta, mutta koetin kuitenkin häntä lohduttaa ja wakuutin hänelle kaikki wielä hywin käywän.

„Ei tässä maailmassa", sanoi hän katkerasti ja hänen luontonsa jäi entiselleen.

Ei ollut monta wuorokautta wäliä, ennenkuin kuulin hänen ikäänkuin itsekseensä tuskallisesti lausuwan: „woi, mihin minun piti joutua."

Se ääni, se lause käwi sydämeeni kipeämmästi kuin puukon pistos. Woi, woi! se särki sydämeni, Minä wapisin, minä horjuin; minulla ei ollut ainoatakaan sanaa antaa wastaukseksi — minä en kyennyt siihen.

Nyt aukesi kaikki minun silmieni eteen täydessä walossaan, ja minäkin saatoin sydämessäni jo sanoa: „woi, mihin minun piti joutua." — Waimoni ei rakastanutkaan minua itseni tähden, hän rakasti minussa waan — professoria ja — ja — loistawaa tulewaisuutta! eikä noita tullutkaan niin pian, kuin hän ehkä luuli. Kaikessa hempeydessä, huwituksissa, hekumassa ja työttömyydessä kaswatettuna, oli hän edesäpäin olewan elämänsä perustanut loistoon ja kunniaan, ja sen loiston ja kunnian luuli hän tapaawansa ja pysywäisesti saawuttawansa minussa. Jouduttuaan semmoisesta hempeästä ja loistawasta tuulentupien elämästä äkkiä puutostenkin puolia maailmassa näkemään, ei hän woinut kantaa sitä alennusta, jonka hän nyt ylennyksen sijaan sai, sillä hän ei ollut oppinut

kärsiwällisyyttä. Siinä wasta oli oikea syy tyytymättömyyteensä, elämäänsä ja — minuun. Kenties olisimme tulleet toimeen sydämen asioissakin, jos olisin ollut rikas, jos olisin paikalla ollut — professori ja jos unekseni loistawa tulewaisuus olisi ollut heti käsissämme, mutta todellisesti en luule hänen koskaan rakastaneen minua.

Tuon lauseen kuultuani, katosiwat professori ja loistawa tulewaisuus näkö- ja ajatuspiiristäni, niinkuin kaste maahaan, eikä niitä ole sittemmin näkynyt, ei kuulunut; apeaksi, synkäksi jäi nyt miehen mieli.

Ei yksikään woi käsittää murhetta ja tuskaa, jota minä sydämessäni nyt kannoin. Minulle ei maistunut ruoka eikä juoma, ei tieteilemiset eikä mitkään ilot ja huwitukset, kaikki, kaikki oliwat nyt menneet palaamattomiin, mutta murhe, se waan pysyi. Mielässäni ja ajatuksissani soi nyt waan alati ja lakkaamatta yksi tunne ja ääni, ja se oli: woi, mihin minun piti joutua. Sen lauseen oli waimoni lausunut omalle waralleensa, mutta hän antoi siitä minullekin osan, hirweän osan, ja niin tuli tuo särkewä lause yhteiseksi meille molemmille.

Kaiken sen tuskan alla jaksoin minä kuitenkin helpoimpina hetkinä toiwoa. Jonkun ajan perästä kokosin kaikki woimani ja kyynelsilmissä puhuin waimolleni, kuinka suuren waiwan hän oli minulle saattanut käytöksellään ja puheellaan. Minä koetin kehoittaa häntä kärsiwällisyyteen ja puhua hänelle, kuinka emme woi tällä kerralla wälttää kohtaloamme ja kuinka meidän on tyytyminen siihen, mitä meillä nykyään on ja toiwossa parempaa odottaminen.

Koko puheeni ajan oli waimoni waiti ja hywin synkän näköinen, niin ett'ei se näky paljoa toiwoa antanut.

„Sinulle, Fabian, olisi kuitenkin paremmin waimoksi sopinut joku käsityöläisen tytär, kuin minä", sanoi hän wiimein synkästi, kun olin puheeni lopettanut.

Waikka se lause oli katkerin kaikista, mitä olin häneltä tähän asti kuullut, ja waikka se oli täydellinen selitys hänen

sydämensä tilasta ja wakuutus siihen, mitä olin tuntenut, ei se kuitenkaan tehnyt sydämelleni niin kipeää kuin hänen wiimeksi lausumansa loukkaawat sanat, sillä ne oliwat jo särkeneet minun sydämeni siihen määrään, ett'ei siinä ollut hetkellisesti ammutulle nuolelle enää terwettä, kipua tuntewaa paikkaa, sillä se oli yhtenä haawana. Sen waan sai tuo isku tällä kerralla aikaan, että ainoa toiwon kipinä elämämme parantumisesta sammui paikalla syämestäni. Waan waikk'eiwät ne saaneetkaan sillä kerralla sydämessäni sen suurempia aikaan, tuliwat ne aikaa myöten kuitenkin kahta kauheammaksi, sillä olihan waimoni todellinen sydämen tila sen lauseen kautta tullut täydessä walossaan paljastetuksi; nyt se ei enää ollut arweluissa. Uusi tieto, uusi tunto, uusi wakuutus siitä, ett'ei waimoni ollut alkujaankaan rakastanut minua itseni tähden, painoi sydäntäni ja tuo paino tuntui hakewan ainoankin wielä woimassaan olewan elinliutimen katkaistakseen.

Nyt minä tunsin kaikki, tiesin kaikki. Minä tunsin ja tiesin, milloin olin tehnyt suurimman elämäni erhetyksen. Minä tiesin ja tunsin, kuinka olin kunnianhimon ja elämänloiston antanut soaista sieluni, juuri niinkuin Agneta oli minulle tuota wiimeistä muistoa lähettäessään kirjoittanut. Minä tiesin ja tunsin, kuinka tuon kunnianhimon loisteessa olin sydämeni antanut eksyä pois todellisen rakkauden uralta ja tulewaisen kunnian ja loiston himossa yhtyä sen sydämeen, joka soaistuna samoilla himoilla, samoilla pyrinnöillä kuin minäkin, ei todellisuudessa rakastanut minua. Sitä tapahtumaa pidän wieläkin elämäni suurimpana erhetyksenä.

Minä en koettanutkaan enää lohduttaa enkä iloiseksi saattaa waimoani, sillä olihan itselläänkin kylläksi surua ja olinhan huomannut, ett'ei asia paremmaksi tule. Minä itkin sydämessäni yötä päiwää ja luulenpa siitä wuotaneiden kyynelien olleen werisiä; minun ruumiini ja sieluni woimat alkoiwat kuihtua.

Semmoisessa tilassa mennä retostimme eteenpäin ajassa

ja waimoni tyytymättömyys ja minun suruni eneniwät waan arweluttawassa määrässä.

Minä rupesin hakemaan lohdutusta murheelliselle sydämelleni, mistä waan luulin sitä löytäwäni. Minä luin ja tutkin Jumalan sanaa, mutta siitä ei apua tullut, sillä se lienee tapahtunut ulkonaisesta pakosta ja siis ulkokullatusti. Minä luin kertomuksia ihmistunteista ja sydämistä, mutta ne paljastiwat waan sydänten juonet ja itsekkäisyydet, eikä niistäkään ollut apua. Wihdoin luulin löytäneeni jotain hoiwaa ja lohdutusta kowin särkyneelle mielelleni, mutta woi, woi! se hoiwa ja lohdutus oli wäärästä lähteestä ja, se oli toinen iso erhetys elämässäni; minä, näette, rupesin — ryyppimään.

Ja tosiaankin tuntui pikku humala tekewän hywää tuiki rikki rewitylle ja särjetylle sydämelleni. Minä saatoin hetkeksi unhottaa suruni, saatoin olla iloinen ja wäliin nauraakin ja kaikki maailman elämä tuntui mielestäni yhden-tekewältä.

Ensimältä olin minä waan sen werran hujakassa, ett'eiwät muut siitä mitään tienneet, mutta pian tuli tarpeeni isommaksi, ja aiwan pian astuin minä kohtuuden rajan ylitse, joka onkin tässä kohden aiwan kaitainen.

Eräänä iltana tulin minä hywässä tohmelossa kylästä kotiin, sillä kotona ei minulla ollut tuota murheen liewikettä. Oitis huomasi waimoni, missä tilassa olin. Hän rupesi minua sättimään kauhealla sanatulwalla, jonka moista en ollut koskaan ennen kuullut. Minä en nyt ollut yksi enkä kaksi roisto ja retku, mutta hän oli koonnut niin rikkaan nimi-luettelon kaikista parjaus- ja sättimänimistä, mitä ikinä on kuultu, että minä oikein ihmettelin hänen taitoansa ja että niitä kaikkia on häpeä mainitakin. Wiimein purskahti hän katkeraan itkuun, mutta mitä huolin minä hänen itkuistaan, mitä sättimisistään, sillä olihan minulla nyt lohdutusta päässä. Minä nauroin katkerasti katkeralle itkulle ja hänen nimittelemisensä ja sättimisensä eiwät tuntuneet mielestäni hywiltä eiwätkä pahoilta;

minä sanoin hänelle, että elämä oli minulle nyt jo yhden-tekewä olipa se minkälainen tahansa.

Jospa waimoni olisi hywyydellä, säwyisästi kohdellut ensimäistä rikostani ja lankeemustani, jospa hän olisi nytkään huomannut, että lankeemus oli tapahtunut hänen tähtensä ja että minun lankeamiseni oli meidän molempien yhteinen lankeaminen — niin, jospa hän olisi luwannut parannusta ja sanonut yhdenkään lempeän ja rakkaan sanan, niin kenties olisiwat asiat käyneet toisin, sillä sydämeni ei ollut wielä paatunut, se olisi wielä woinut palata ja parantua, anteeksi antaa ja ruweta wielä toiwomaan, wielä rakastamaan, mutta sitäpä ei hän tehnyt ja sentähden ei lankeemuksesta tullutkaan mitään katumusta eikä parannusta, waan perikato läheni lähenemistään. Eipä kauan wiipynytkään, ennenkuin kylistä tuotiin minua kotiin — taidotoinna.

Jonkun ajan takaa hain minä jotenkin etuisaa kappalaisen tilaa. Minä en juuri oikein tiennyt, hainko sitä tahi en, waikka kirjoitin hakemukseni ja kopioitsin todistukseni ja waikka lähetin ne postissa laillisella ajalla asianomaiseen wirastoon; niin hajamielinen olin, ett'en tietänyt, mitä tein, tahi mitä tekemättä olin. Kirjani ja todistukseni hankkiwat minulle waalisijan, sillä kaikki arwolauseeni oliwat walkoisella paperilla puhtaat ja wirheettömät, waikka itse todistusten saaja ja omistaja oli tahraantunut, likaantunut, oli mennyt mies.

Näinä aikoina hankki waimoni julkista eroa minusta, aikoen mennä isänsä tykö. Mutta senkin hankkeen teki tyhjäksi, samassa saapunut tosiasian tieto, että hänen isänsä oli juuri wiimeisinä päiwinä tehnyt — konkurssin! ja siwumennen mainittakoon, ett'eiwät hänen welkojansa saaneet kymmenennettäkään osaa saamisistaan.

Minä sain määräyksen waalin saarnaamiseen. Kun määräpäiwä tuli, lähdin sitä toimittamaan. Minä en tietänyt, mitä mä saarnatessani sanoin, mutta se wuoti sydämestä, joka oli pettyneen toiwon katkeruutta täynnä. Sentähden

se lienee ollut, kun saarnani sanottiin suurella woimalla kuwanneen ihmisen useinkin surkeasti pettywän pyrinnöissään ja toiweissaan ja kuinka wähän on luottamista kunniaan, loistoon ja omaan petolliseen sydämeensä. Mitenkä lienee ollutkin. Lienewätkö seurakuntalaiset tunteneet pettynyttä toiwoa ja oman sydämensä petollisuutta samaten kun minäkin, mutta waalisaarnani waan liikutti heitä niin, että he melkein yksimielisesti walitsiwat minut paimenekseen!

Sinne muuttoomme asti ei sisällinen elämämme parannut yhtään. Mitenkäpä se parani, kun ei sydämen haawoja oltu yritettykään parantamaan, sillä niistä haawoistahan kaikki wuoti. Waimoni sätti waan yhä edelleen minua ja yhä hän waan aina antoi minun yhä korkeammassa mitassa tietää, että hän, onneton, on joutunut aiwan wäärälle jäljelle. Seuraus oli se, että minä join waan, ja jota enemmän waimoni waikeroitsi pettynyttä toiwoaan ja sywää alennustaan, jota enemmän hän sätti ja halweksi minua, sitä enemmän nauroin minä katkeroita nauruja hänen kiukkuisen itkunsa sekaan, ja sitä tein niinkuin ainakin taistelossa woittanut, sanoen samassa hänelle: itse sen niin olet laittanut.

Kaikki ihmiset säälitteliwät ja surkutteliwat minua. He rakastiwat minua sywän oppini, hywien lahjojeni ja säwyisän luontoni wuoksi; ylhäiset ja alhaiset oliwat siinä yhtä mieltä. He sanoiwat minun langenneen himojeni orjaksi ja langettiwat kaiken syyn minun päälleni, mutta woi, woi! he eiwät tietäneet, että lankeemukseni oli tapahtunut toiwowan ja rakkaudessaan pettyneen sydämen murtumisesta ja särkymisestä. Niin, mistäpä ihmiset olisiwatkaan sen tietäneet, sillä minä koin huolellisesti salata todellisen sisällisen elämämme ja kantaa mykkänä yksinäni kaikki elämämme erehdykset ja niiden tuottaman kowan ja raskaan taakan.

Sellaista elämää elettyämme, läheni se aika, jolloin piti muuttaa uuteen paikkaan. Seurakuntalaiset ottiwat meidät kaikella ystäwyydellä ja kunnioituksella wastaan, mutta minun

sielussani oli kowa sisällinen tuska, sillä tunsinpa, minkälaisen sielunpaimenen he nyt saiwat ja hirmuinen, polttawa edeswastaus tuntui makaawan päälläni.

Meidän elämämme ei parannut sielläkään; mitenkäpä se oli mahdollistakaan, sillä kerran sille kannalle joutunut elämä ei woi koskaan parantua. Yhä nurkui waimoni, ett'ei hän woi säätynsä mukaisesti elää. Yhä päiwitteli hän surkeasti pettyneensä, yhäpä hän myöskin sätti ja nimitteli minua halwexiwaisesti, mutta yhä join minäkin ja yhä suuremmassa määrässä.

Juomiseni alkoi todellakin käydä niin määrättömäksi, ett'ei sillä ollut mitään rajoja. Minä olin juowuksissa kotona ja kylässä, juowuksissa kirkossa ja muissa wirkani toimituksissa, niin, eipä ollut sitä aikaa eikä paikkaa, jossa en ollut juowuksissa ja kauhistuksena kaikille ihmisille.

Semmoista menoa ei woinut kauan kestää, ja ennenkuin oli kaksi wuotta loppuun kulunut uudessa paikassa, olin minä erotettu wirastani.

Se ei minua suuresti surettanut, sillä elämä ei ollut enää minulle minkäänarwoinen, mutta waimooni otti se niin kowasti, että hän kääntyi kowaan tautiwuoteesen; lapsemme oli kuollut wähää ennen. Mitä huolin minä waimoni sairastumisesta, semmoisen waimon, jonka tiesin olewan kylmän minua kohtaan, jonka tiesin katuneen ja katuwan kohtaloansa, joka ei rakastanut minua, joka alusta alkaen murehti omaa hywyyttänsä ja minun huonouttani — niin mitäpä huolinkaan minä semmoisen waimon sairastumisesta, minä join waan ja sanoin katkerasti hänelle: olinpa minä kuitenkin jonkin arwoinen, sen saat nyt nähdä.

Waimoni sairaus ei käynyt pitkälliseksi, kuolema tuli ja pelasti hänet enempää näkemästä.

Muutamat armeliaat ihmiset toimittiwat waimoni maahan. Haudallakin ollessani olin hywässä pöhnässä. Wettä ei silmääni tullut haudalla eikä hänen kuolemahetkellääukään,

niin paatunut ja kowettunut oli rikki rewitty ja perinpohjin järjetty sydämeni.

Juurikuin olimme waimoni maahan saaneet, sain tiedon, että, Agnetakin oli — kuollut. Heti kun oli tiedoksi tullut minun kihlaukseni Wendlan kanssa, oli nuori Waranen tullut Agnetan luokse ja tarjonnut hänelle toistamiseen kättänsä, mutta Agneta oli hänen tarjoukseensa wastannut: „minulla on ainoastaan yksi sydän ja sen olen antanut jo toiselle, waikka uskottomalle ystäwälleni, sentähden ei minulla ole kenellekään enää mitään antamista.“ Monta muuta, syrjäisen mielestä edullista tarjousta oli Agnetalla, mutta hän ne kaikki hyljäsi.

Se tieto toi minulle uutta tuskaa ja kauhistusta. Kaikki menneet ajat ja muinaiset muistot aukesiwat nyt yhtähaawaa silmieni eteen. Nyt wasta huomasin, mitä olin tehnyt ja mihin olin ankaran kunnianhimon antanut itseni saattaa. Nyt wasta huomasin hirmuisesti särkeneeni sydämiä ja se juuri oli syynä kauheaan paloon, joka omassa sydämessäni alati riehui — niin, niin, se palo oli oma laittamani, oma hankkimani, oma wirittämäni palo, sillä kaikki kunnianhimoni ekshyttäwät teot makasiwat yhtähaawaa raskaana taakkana sydämelläni Minä olin saattanut hautaan sydämen, joka niin werrattomasti oli minua rakastanut ja minuun ehdottomasti luottanut. Sen rakkauden ja luottamuksen olin minä kylmästi syösännyt luotani ja siten saanut kylmäksi sydämen, joka niin palawasti hehkui luottawasta rakkaudesta.

Sen sydämen olin särkenyt hywyydelläni, sillä warmaan rakasti Agneta minua hywyyteni ja kelwollisuuteni tähden. Mutta toisen särkemäni sydämen olin särkenyt huonoudellani, sillä Wendla ei rakastanut minua itseni tähden.

Oma sydämeni oli myös särkynyt, ja se särkyminen oli kenties pahempi kuin noiden toisten, jotka maa jo kätkee, jotka jo owat päässeet lepoon ja rauhaan, joista toinen ei enää pala uskollisesta, tulisesta rakkaudesta, eikä toinen rajattomasta kunnianhimosta — niin, niin, minun sydämessäni oli sitsi

wielä elon hermoja, että woin kaiken sielun tuskan tuntea, ja kärsiä kaikki ne hirmuiset waiwat, jotka nuo muistot alati sydämeeni toiwat.

Se, mitä minulla wielä on elämästäni kerrottawaa, ei ole enää pitkällistä. Tuommoisia tunnon waiwoja kärsiessäni join minä lohdutukseksseni niin paljon, kuin waan sain, ja niin kauan kuin kipenekään oli omaisuudestani jäljellä semmoista, joka jollekin kelpasi.

Kun kaikki waatteetkin oliwat päältäni loppuneet, täytyi minunkin lakata juomasta. Alastomana, kaikilta hyljättynä, ihmiskunnan heittiönä, seisoin nyt yksin maailmassa. Kaikki oliwat nyt menneet, mutta minun kauhea omantuntoni tuska ei ollut mennyt. Kauaan en woinut siinä paikassa olla, mutta en tietänyt mihin menisin. Kotipaikoilleni en woinut mennä, sillä Agnetan muisto ja wanhempieni ja muiden omaisieni surn olisiwat waan lisänneet tuskani paloa. Wendlan kotiin? En sinnekään, sillä minä en olisi woinut rauenneessa hekuman kodissa näyttää Wendlan professoria ja muuta hänen loistoaan. Wiheliäisyyttä, kurjuutta, rikoksia, pettynyttä toiwoa ja wihdoin kuolemaa, niitä waan olisi minulla ollut näyttää.

Siinä tuskassani lähdin minä juoksemaan metsään kuin mielipuoli. Minä en tietänyt, mihin menin, mihin juoksin, mutta minä juoksin waan, juoksin niin kauan, kuin woimani riittiwät, ja kun en jaksanut juosta, käwelin, sillä sydämessäni soi waan alati yksi ja sama ääni: pois, pois täältä, kauas pois.

Wiimein, kun woimani uupuiwat, wäännyin minä makuulleni erään ison kuusen juurelle, murheesta ja wäsymyksestä uupuneena, paremmin kuolleena kuin eläwänä.

Siinä makasin puoli-horrokisissa. En tietänyt, nukuinko wai olinko walweilla, olinko eläwä wai kuollut; yhtä wähän tiesin, missä olin, mutta tunsin kuitenkin sydämeni ankaran, kalwaawan polton. Wiimein waiwuin jonkunlaiseen tunnotto-

maan horrostilaan, sillä en ollut nukkunut moneen wuorokauteen.

Kun wihdoin toiwuin, oli aurinko jo korkealla, walon ja lämmön ijankaikkinen alkulähde walasi ja lämmitti niin ihanasti, sillä oli kesä. Aiwan läheltä minua kuului myötäänsä korwiini metsäpuron lorina. Linnut lauleliwat monenlaisilla säwelillä aamuwirsiänsä ympärilläni puissa. „Oi, te, Luojan rikkauden ja hywyyden puhtaat alkulähteet, kuinka onnelliset te olette kaikessa wiattomuudessanne, jospa minä olisin yhtä onnellinen kuin te!“ ajattelin silloin sydämessäni ja kyyneleet walahtiwat silmiini.

Lepo ja korwen raitis ilma oli wähän wirkistänyt woimiani. Minä nousin sammalwuoteeltani, menin purolle ja join siitä puhdasta ja raikasta korwen wettä. Sitte pesin kaswoni ja walelin wedellä polttawaa päätäni; se wirkisti minua paljon ja minä taas join.

Näin saatuani wirkistystä, lähdin taas samoamaan metsää. Minkäänlaista tietä tahi polkua ei ollut, mutta kauas pois waan teki mieleni; aurinkoa oppaanani pitäen, tiesin minä suuntani ohjata pois wiimeisestä kodistani. Likelle puolta päiwää samoltuani, tuli eteeni heikko metsäpolku. Minä lähdin sitä seuraamaan, toiwossa wiewän sen johonkin ihmisasuntoon. Iltapäiwä oli jo, eikä mitään näkynyt ei kuulunut. Woimani alkoiwat uupua ja nälkä kalwasi kauheasti. Wihdoin illan hämärässä alkoi polku wahweta ja se antoi minulle jotain toiwoa. Kuinka ihastuksiin minä tulin, kun eteeni aukeni pieni lampi ja sen rannalla pieni mökki. Wäsymyksestä, näljästä ja nupunuksesta horjuwana astuin mökkiin. Siinä ei ollut asujamina muita kun wanha waari ja mummo; he oliwat wetäytyneet tänne yksinäisyyteen, sillä ukko oli ahkera kalamies ja kalasteli lammesta. He näyttiwät hywin hämmästywän minun tulostani, mutta kun minä sanoin hywää iltaa nöyrästi ja pyysin yösijaa, näyttiwät he tyyntywän.

„Miks'ei taassa saane yötä olla; ei taa hääwi paikka ole, mutta yhtäkaikki taassa yön yli toimeen tullee", sanoi ukko.

Minä pyysin Jumalan tähden heidän antamaan minulle jotain syötäwää ja selitin olewani nälkään kuolemaisillani; samassa ilmoitin, ett'ei minulla ole mitään maksua antaa.

Sen kuultuaan katseliwat ukko ja mummo minua jotenkin oudoksuen, mutta kumminkin rupesi mummo heti ruoan laittoon. Ukko oli saanut lammesta kaloja, niitä paistoi mummo takkawalkean hiilillä ja asetti ne mökin ainoalle pienelle pöydälle; leipää, woita ja maitoa tuli lisäksi. Sitte kehoitettiin minua syömään, eikä minua tarwinnutkaan kahdesti käskeä.

Syödessäni rupesiwat he kyselemään mistä olin. Minä sanoin kotipitäjääni nimen.

„Tiedättäkö te, kuinka se onneton pastori L—m nyt woipi?" kysyi mummo minulta.

„Eipä ne woimiset taida kaksinaiset olla", wastasin minä tukehtuneella äänellä, sillä mummon kysymys käwi kipeästi sydämeeni kuin puukon pistos.

„Sääli miestä semmoista. Hän oli lahjakas mies ja sanotaan hänen olewan korkea-oppisenkin ja yhtäkaikki hän elää niin pahasti itseänsä kohtaan. Sanotaan hänen ruwenneen ryyppimään waimonsa pahuuden tähden, onkohan siinä perää?" jatkoi mummo.

„Ei siinä ole mitään perää", wastasin minä ja pala tahtoi tarttua kurkkuuni.

„Wieläköhän pastori on wirallakaan?" uteli mummo yhä.

„Ei hän ole wiralla ja hänen waimonsa on kuollut", selitin mummolle, ikäänkuin illalliseni ja yöpaikkani maksuksi, sillä en itsekään tietänyt, mitä mä hänelle wastasin, niin oli sydämeni täysi.

„Wai niin! Wai ei pastori ole enää wiralla! Paraspa taisi olla rouwallekin, kun kuolema pelasti hänen enempää näkemästä", arweli mummo.

Noita keskustellessamme olin syönyt, minkä söin. Pal-

joa en syönyt, enkä minä paljoa woinut kestääkään, sillä ankara murhe oli masentanut ruokahaluni kowin niukaksi, eikä suinkaan mummon puhe enentänyt sitä.

Minulle laitettiin mökin ainoaan wuoteesen makuusia ja mummo ja ukko paniwat maata lattialle.

Wäsyneenä ja murheellisena panin maata, mutta luonto kumminkin waati welkansa ja minä wihdoin nukuin.

Heti aamulla herättyäni aioin lähteä matkalle, mutta mummo ja ukko eiwät minua päästäneet eineettä, jokli he nyt keittiwät kaloja. Syötyäni ja kyseltyäni heiltä tietä, heitin heille kiitokset ja jäähywästit ja lähdin matkaan. Hywästi jätellessäni sanoi mummo minulle: „te olette niin kummallinen, ett'en tiedä, mikä te oikein olette; wissiin teitä kalwaa joku ankara murhe." Kyynel walahti silloin silmistäni, mutta minä pyörähdin selin mummoon ja menin samassa owesta ulos.

„Pois, pois, kauas pois, pois sinne asti, jossa ei tuosta surullisesta historiasta tiedetä mitään, jossa ei niitä enää minulle kerrota ja muistuteta", soi nyt waan ajatuksissani, mutta mihin, sitä en tietänyt.

Niin samosin minä yhä eteenpäin yhtä suuntaa kohden, mutta kumminkin teitä myöden ja ihmisien ilmoissa, sillä enpä halunnut enää metsään mennä. Wälillä minä anelin ihmisiltä ruokaa ja yösijaa. Wäliin sain, wäliin olin saamatta, sillä olinpa liian nuori ja komea kerjäläiseksi, sentähden he usein nurkuiwat, eiwätkä antaneet minulle ruokaa, niin että päiwittäin sain kulkea maistamatta minkäänlaista suurusta.

Sillä tawalla kulkiessani tulin minä näljinkuoliaana eräänä päiwänä muutamaan tämän kylän warakkaasen taloon, ja se on juuri tämä talo, jossa nyt olemme. Minä pyysin ujosti ruokaa kauhean nälkäni sammuttamiseksi. Isäntä katseli minua tutkiwasti ja kysywästi, eikä wastannut towiin aikaan mitään.

„Leipä ei kaswa työttömälle. Häpeä on anelemalla elättää henkeänsä tuommoisen miehen, jolle Jumala on uskonut

noin uljaan ruumiin, yhtä häpeä on myös hänelle ilmaiseksi mitään antaa. Rupea työhön tunkion perustukselle, niin saat estelemättä ruokaa", sanoi isäntä painawasti ja aina muistan nuo hänen oikeutetut sanansa.

Hän oli silloin jo wanha mies ja hän on jo aikoja sitte maksanut luonnolle welkansa ja toinen nuorempi on astunut sijaan. Jumala siunatkoon mennyttä isäntää, sillä hän teki pään tarkoitukseta tehdylle tietämättömälle waellukselleni.

Minä lupasin tehdä työtä tunkion perustukselle, kun waan saisin ruokaa. Sitä minulle annettiinkin runsaasti, mutta ei sanottu tarwitsewan mennä sinä päiwänä työhön, koska sanoiwat he, näytin niin nuupuneelta ja wäsyneeltä.

Aamulla minulle annettiin työaseet ja kintaat käteen, joita ei minulla itselläni ollut ja niin lähdin työhön. Talon tunkio oli wedetty juuri tyhjäksi suurelle kesantowainiolle ja tunkion uudeksi perustukseksi oli wedetty mahdottomat kasat kuiwia turpeita ja hawuja; niitä piti minun hakata tunkion pohjalle. „Leipä ei kaswa työttömälle", soi minun korwissani koko päiwän ja minä aloin ruweta tekemään työtä niin paljon, kun woin, henkeni elatukseksi ja kurjan, nälkäisen elämäni awuksi; ja mitä lupasin, täytinkin minä. Ensimältä ei kyllä työ käynyt häämwisti laatuun, mutta tuossa lanta-tehtaassa oli niin paljo raaka-aineita, että minulla oli aikaa kyllikseen siinä itseäni harjoitella, sillä minua ei kukaan siitä pois häätänyt. Wähitellen totuin kaikkeen työhön, ja enemmittä puhumisitta olin minä sillä luwalla talossa kolme wuotta; sillä ajalla annettiin minulle riittäwästi waatetta, ruoasta puhumattakaan. Talon wäki, semminkin lapset, rakastuiwat minuun hiljaisen luontoni ja siiwon käytökseni tähden ja usein he kummasteliwat minun suru- ja umpimielisyyttäni.

Niinkuin jo mainitsin, olin talossa kolme wuotta. Silloin rupesin rakentamaan mökkiä erään kalaisen lammen rannalle; wäliin olin kylässä työssä, ansaitakseni ruokawaroja, sillä nyt jo sain palkkaakin, wäliin rakensin mökkiäni. Kun

mökkini tuli walmiiksi, menin sinne yksinäisyyteen asumaan. Minä rupesin pyytämään kaloja lammesta ja wähitellen kaiwelin peltotilkkuja mökkini ympärille. Niistä rupesin ajan pitkään saamaan leiwän apua ja perunoita henkeni elatukseksi. Lampi anteli kaloja särpimekseni ja wäliin waihetin niillä emännillä lehmänantia.

Niin olin isäntä ja emäntä omassa mökissäni. Kun waan sain runsaammasti kaloja, waihtelin ne aina wiinaan, sillä wiinan himoa en saanut enää lannistetuksi, mutta wältämättömiä elämän tarpeita en kuitenkaan enää juonut; kassaa ei kuitenkaan tullut wanhan päiwän waraksi, sillä wiina wei kaikki, mitä liikenemiin oli.

Woi, woi! Monta unetonta yötä olen halki parhaan eläneni tuossa mökissä wiettänyt, monta kyyneltä kylwänyt, monta katkeruutta niittänyt, muistellessani entistä elämääni. Harwoin saatu wiinatilkkaakaan ei ollut lohdutuksen sijalla, niinkuin ensi aikoina, waan se oli paremmin entisien syдämeni haawojen aukasijana ja menneen elämäni ankarana muistooni johdattajana; sillä kun sain wiinatilkan, nousiwat kaikki elämäni tapaukset niin eläwinä eteeni, juuri kuin ne olisiwat eilen tapahtuneet. Silloin itkin wuorokaudet läpeensä, yhtä itkua niin kauan, kuin wiinaherne oli pullossa, — se oli itku menneestä, haaskatusta, rikollisesta elämästä.

Semmoista yksinäistä, surullista mökkielämää wietin, kunnes woimani riittiwät. Kun tulin kykenemättömäksi itseäni hoitamaan, toimittiwat nämä hywät kyläläiset minut ruodulle. Siinä oli se onni minulla, että ruotitalokseni tuli tämä hywä talo, jossa saan olla enimmän osan wuotta. Kaikki kylän ihmiset owat olleet minulle hywiä ja useat heistä owat pyrkineet salaisuuteni perille, mutta siinä eiwät he ole onnistuneet. He owat huomanneet minua painawan jonkun salaisen murheen, mutta ei yksikään heistä tiedä, mitä minä olen halki parhaan elämäni kärsinyt.

Ei kukaan ole koskaan saanut tietää, kuka minä olen ja

mistä minä tulin; niin että heillä ei ole pienintäkään aawistusta minun elämäni retkistä. Kaikki kutsuwat minua waan Fabianiksi, sillä todellisen ristimänimeni olen heille sanonut. Ruodulla olen ollut noin wiisi wuotta, jolla ajalla en ole mitään erinomaisempaa puutetta nähnyt, mutta onhan se yhtäkaikki niin alentawa elinkeino. Waikka minulla onkin tällä lailla turwatut elämän tarpeet, ei suruni ole kumminkaan wähääkään antanut perää ja itsekseni olen usein kummaillut, kun minun elämäni lanka on näin kauan kestänyt.

Wiinatilkkaa on minun waikea nyt saada. Te näitte, minkälainen minun ansioni oli tämän wiinakorttelin hinnan saamiseksi. Jonkun kerran ollessani erinomaisen keweällä mielellä satuin puhumaan wieraita kieliä, ikäänkuin näyttääkseni jotain osaawani ja tietäwäni. Heti keräysi utelias ihmisjoukko ympärilleni, kysellen, mitä kieltä se oli? Minä selitin heille, mitä kieltä kukin oli. Siitä herran hetkestä rupesiwat poikawiikarit pyytämään lantin edestä minua heille noita kieliä puhumaan. Mutta he osasiwat nuo kielitaitoni palkinnot laittaa niin pieniksi, ett'eiwät ne riittäneet wiinakorttelin hinnaksi. Käyttäen hywäksensä minun tunnetun wiinanhimoni, keksiwät he harakkatanssin, jolla woin ansaita täyteen puuttuwan summan — woi, woi! se harakkatanssi, se on niin alentawaa, enkä sitä teekään, kun waan muutoin läpi pääsen.

Jospa en olisi hyljännyt ensimäistä rakkauttani, jospa olisin elämäni kohtalon yhdistänyt Agnetan kanssa, niin elämäni olisi nyt toisin, tuntoni asiat olisiwat nyt toisin, sillä hän rakasti minua, eikä minun kauttani saatawaa isoa elämää, mutta woi! murhannut, sortanut olen minä sen puhtaan sielun, sortanut hautaan asti, kauhealla petoksella sortanut!

Te olette nyt kuulleet elämäni kertomuksen, kauhean kertomuksen, joka on täynnä rikoksia. Tuomitkaa minua, kuinka kowasti tahdotte, mutta muistakaa samassa, että minäkin kerran olen ollut ihminen — mies, jolla on ollut terwe sydän rinnassa, joka ei ollut rikoksilla tahrattu, joka woi niin paljon

rakastaa ja toiwoa. Muistakaa myös, että sama sydän on kärsinyt niin paljon, kärsinyt sanomatonta, polttawaa surua ja tuskaa ja yhä kärsii se — niin, niin, se kärsii kuolemaansa asti. On sillä wielä niin paljon tuntoa, että se woi tuntea. Oi, Herra Jumala, kuinka se nytkin tärisee; sitä polttaa nyt enemmän kuin koskaan ennen — woi, woi sitä tuskaa — woih! — kaikkihan se on jo wiinatilkkakin. Eikö teillä ole muassa matkaputellia, että antaisitte minulle pienen herneen, luulisin sen wähän liewittäwän kauheaa tuskaani."

Minä selitin hänelle, ett'ei minulla ole minkäänlaista matkapulloa. Kyyneleet nousiwat silmiini, kuunnellessani tuon paljon kärsineen ja wieläkin kärsiwän, onnen hyljäämän ja murtuneen miehen elämänkertomusta. Minä menin hänen tykönsä, otin häntä kädestä kiinni ja sanoin: „minä ymmärrän teidät. Paljon, paljon olette te kärsineet; Jumala suokoan teidän kärsimisillenne hywän lopun!" Samassa pistin minä markan rahaa hänen kouraansa.

Kun hän huomasi lahjansa suuruuden, syleili, halaili, kiitteli ja kosteli hän minua kymmeneenkin kertaan.

„Te olette kowin hywä minulle, millä woin hywyytenne palkita? Kauan on siitä, kun olen näin ison rahasumman omistajana ollut, eikä tarwinnut harakkatanssilla tätä ansaita. Nyt ei minulla ole teille enää mitään kerrottawaa, nyt saatte panna lewähtämään. Minä olen turhanpäiwäisesti teitä waiwannut, mutta on niin hywä, kun olen saanut sydämeni au'aista. — Nyt on wielä pitkälti aikaa, ennenkuin päiwä walkenee ja ihmiset nousewat ylös — pankaa maata! Minua ei nukuta — sydämeni on niin kipeä — tuo kynttilä kohta loppuu ja sitte tulee niin pimeä ja sen karsi on tullut niin pitkäksi", puheli sen jälkeen ukko.

Minä otin toisen kynttilän palasen pöydältä, asetin sen kynttiläjalkaan, sytytin sen palamaan ja annoin ukolle, sillä entinen loppui juuri nyt. Ukko otti sen kiitoksella was-

taan ja sanoi: „on nyt niin hywä, kun ei tarwitse pimeässä walwoa, sillä pimeä on niin ikäwää kowan surun aikana."

Sen sanottuaan meni hän wuoteesensa owen pieleen ja wääntyi siihen waatteissaan pitkäksensä ja minä panin maata toiselle wuoteelle, joka minua warten oli laitettu. — Ukko laittoi huolellisesti ennen maata panoaan kynttilän pään tuolille wuoteensa wiereen palamaan.

Minä nukuin melkein heti, sillä olinpa hywin uuwuksissa pitkästä matkastani, jolla ei ollut tullut paljon nukutuksi. Waikka olin kuullut niin surullisen kertomuksen särjetyistä ja uupuneista sydämistä ja tuntenut melkein itsekin ukon kertomuksen johdosta murheen kuolettawaa woimaa, waatei luonto kuitenkin saatawiansa. Uneni ei sentään tullut rauhalliseksi, mutta tuommoiseksi puolihorroksiseksi tilaksi, joka oli puoleksi nukkumista, puoleksi walwomista. Tuntuipa siltä, kuin ukon surullisesti sointuwa, wäliin katkonainen ja pitkäweteinen puhe olisi yhä kuulunut korwiini, eikä se kumma ollutkaan, jos niin oli, sillä hänen kertomuksensa oli minuun tehnyt sywän waikutuksen.

Wäki oli jo noussut ylös, ennenkuin heräsin. Emäntä oli jo pannut walkean takkaan, osa wäestä puki waatteita ylleen, toiset ottiwat jo käsitöitään esille. Minä nousin myös ylös ja puin kiireesti ylleni. Silmäni kääntyiwät ensimäiseksi ukon wuodetta kohden. Kynttilä paloi tuolilla juuri siinä paikassa, johon ukko sen maata pannessaan asetti ja ukko itse makasi niin rauhallisesti; näyttipä siltä kuin hän olisi saanut pitkällisen lewon ja rauhan särjetylle sydämelleen. Kynttilän sydän oli jäänyt pitkälle karrelle, sentähden paloi se hywin himeästi ja selwästi näkyi, ett'ei sitä oltu hywään aikaan niistetty.

„Mikäs nyt Fabianilla on, kun hän ei nousekaan ylös? Kah! Hänellä on oikein kynttiläkin palamassa wuoteen wieressä. Eipä hän ole sitä wielä koskaan ennen tahtonut, waikka hän aina päiwittää pimeää ikäwäksi walwoessaan. — Kum-

massa ukon makuu nyt on! Hän on aina ensimäisenä ylös nousemaan," sanoi emäntä.

Hänellä oli walkea tupaan tullessaan, sentähden hän ei hawainnut tuota pitkän kartensa tähden himeästi palawan kynttilän waloa.

„Minä otin omin lupini kaksi jo osaksi poltettua kynttilää, kun ukko päiwitti ikäwäänsä pimeässä, ja lupasin ne maksaa taloon. Pitemmän poltimme haastellessamme ja lyhemmän hän pyysi maata pannessaan huwikseen walwoessaan, sillä hän ei sanonut itseänsä nukuttawaa," selitin minä.

„Ei niitä tarwitse maksaa. Hän on monta pitkää yötä walwonut pimeässä, mitä hän lienee miettinytkin", sanoi emäntä.

Minä silmäilin ukkoa tarkemmasti. Minä kummailin, ett'ei hän ollut niistänyt kynttilää, jonka pitkästä karresta hän oli niin arka yöllä haastellessamme. Minä käwelin lähemmäksi wuodetta. Silloin huomasin selwästi, ett'ei hän hengittänyt; ukko oli — kuollut.

„Ei Fabiani nouse enää koskaan ylös", sanoin sen hawaittuani ja astuin jonkun askeleen takaperin.

„Herra Jumala! Mitä sanotte? — kuollutko?" sanoi emäntä hätäisesti ja astuskeli ukon wuodetta kohden.

Kaikki heittiwät askareensa pois ja tekiwät samoin.

Siinä makasi ukko niin rauhallisen näköisenä ja kalpeana. Surullinen hymy oli jäänyt hänen huulillensa ja näyttipä siltä, kuin paljon kärsiwä sielu olisi päässyt rauhaan.

„Siinä se oli nyt Fabiani-raukan loppu. Mikä hän lienee ollut ja mistä tullut, mutta paljon on hän kärsinyt, sen näki selwästi kaikesta hänen elämästään", sanoi emäntä.

„Niin, paljon on hän kärsinyt, sanomattoman paljon", sanoin minä tukahtuneella äänellä.

Kaikki läsnä-olewat oliwat sywästi liikutettuina.

Kuinka lieneekään ollut? Lieneekö tuo paljon kärsinyt ja sywästi haawoitettu sydän katkennut sen tuntonsa aukasemi-

sen wuoksi, jonka hän ensikerran eläessään minulle teki? Kenties niin käwi; ainakin minä sen niin otaksuin.

Ukon wasemmasta kädestä oli pudonnut se markan raha, jonka minä maata pannessani hänelle annoin. Oikean kätensä oli hän pistänyt paljaasen poweensa, karkeain, au'aistuin nuttuinsa halkeimista; hän näytti powessaan puristawan jotain, joka ehkä oli hänelle suuremmanarwoinen kuin markka, josta hän niin paljon piti; minun silmissäni näytti siltä, kuin olisi hän sanonut: „oi, kuinka se nytkin tärisee — — tuo kynttilän karsi on niin pitkä — — sydäntäni niin kowin polttaa, sitä polttaa enemmän kuin koskaan ennen — woih!„

Ruwettiin niihin toimiin, joita kuolleen wiimeiseen lepokammioon saattaminen waatii; ruwettiin riisumaan waatteita pois wainajan päältä. Silloin huomattiin hänen puristawan todellakin jotain tuolla poweensa sydämen kohdalle pistetyllä kädellänsä. Awattiin koura, siinä oli pieni — kotelo! Silloin wasta huomattiin, että se riippui kaulassa nauhassa. Kotelo annettiin minulle tarkastettawaksi ja minä olin uteliaisuudesta kylläksi halukas ottamaan sen wastaan. Minä awasin sen. Kotelossa oli metaljongi, kauniin naisen muotokuwan kanssa, pieni myttyyn käärityy paperi ja pieni suortuwa hiwuksia. Metaljongiin oli muotokuwan alle piirretty: „— — — Agneta — —." Minä aukasin ja selwittelin suurella waiwalla auki sen likautuneen ja osaksi rikki kuluneen paperin, joka kotelossa oli. Selwästi woi siitä, nähtäwästi paljon käytetystä paperista lukea seuraawat sanat:

„Fabian!

Woi, Fabian! Minä en enää saa enkä woi kutsua sinua rakkaaksi ystäwäkseni. Sinä olet murtanut ja särkenyt ainoan todellisesti sinua rakastawan sydämen, sillä sinä olet tallannut jalkojesi alle minun pyhimmät tunteeni — ainoan rakkauteni. En minä olisi, Fabian, sinusta semmoista uskonut! Äärettön kunnian ja hekuman himo on sinut so'aissut.

Minä toiwon, että eläisit onnellisena, mutta ota wastaan kuitenkin tämä wiimeinen ystäwyyden osoitus, muistoksi entiseltä ja nykyään kowin fortuneelta, köyhältä ystäwältäsi

Agnetalta."

Hinta: 1 markka.